БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ч. ОКТЯБРЬ 18 СУББОТА № 207 (4177)

Өртээ 20 коп.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунга болгаш райкүүскомга

Бүрүнеге дүк, сүт болгаш эвт салаларының талазы-биле элгаан социалистиг хүлээлгелерин күүсеткени-биле партияның область комитеди болгаш облкүүском Барыын-Хемчик районуң эр, хөрөөжен колхозчуларынга, МТС-тиң болгаш совхозтуң механизаторларынга, кедээ ажылагайының тускай эртемниглеринге, партия, совет болгаш комсомол ажылдакчыларынга байыр чедирип база районуң ажылчы чоннары күрүпеге тараа садарын үргүлчүлээр, 1959 чылдың тарылтазынга эки шынарлыг үрезиннерни уруп алыр, мал выштагладыышкынынга үлегерлиг белеткенир болгаш оон-биле СЭКП-ның XXI съездилин төлептиг уткуурлар деп идегелин илередип тур.

СЭКП-НИҢ ТЫВА ОБКОМУ. ОБЛКҮҮСКОМ.

Казахстанның Коммунистиг партиязының Караганда обкомунга болгаш облкүүскомга

Бүрүнеге 60200 муң пуд тараны дужаар болгаш садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткенин болгаш области Ленин ордени-биле шаннаанын холбаштыр Караганда областың эр, хөрөөжен колхозчуларынга, совхозтарының, СТС-ниң эр, хөрөөжен ажылчыннарынга, кедээ ажыл-агайының тускай эртемниглеринге, партия, совет, комсомол ажылдакчыларынга болгаш бүгү ажылчы чонунга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели байырны чедирип турлар.

Областың совхозтары болгаш колхозтары тараа белеткээриниң күрүне планын барык ийи катап ажыр күүсеткеннер. Тарааны бүдүрерин болгаш ону күрүнеге дужаарын көвүдедир талазы-биле областың чедип алган чедиишкиннери болза сөөлгү чылларда 1200 муң гектар кур база курукган черлерни шиңгээдип алганының болгаш тараа культураларының дүжүттүүн бедиткениниң түпнели болур.

Тарааны, эвтти, сүттү болгаш кедээ ажыл-агайның өске-даа продуктуларын бүдүрериң улам ыңай көвүдедир талазы-биле Караганда областың кедээ ажыл-агайының ажылдакчылары чаа-чаа чедиишкиниг чедип ап шыдаар дээрзинге бүзүрелин СЭКП-ниң Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп турлар.

СЭКП Төп Комитеди — ССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели.

Казах ССР-ниң Караганда областының Ленин ордени-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Тарааны болгаш кедээ ажыл-агайының өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле Казах ССР-ниң Караганда областының ажылчы чоннарының алган улуг чедиишкиннери дээш, 1958 чылда күрүнеге 60 миллион 200 муң пуд тараны садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткени дээш Казах ССР-ниң Караганда областын Ленин ордени-биле шаннаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

1958 ч. октябрь 16.

Доннуң ажылчы чоннарының байырлалы

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА). Октябрьның 16-да партия область комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң байырлалдыг хуралынга областа Ленин орденин тывыскан. Ростов область ол дээди шанналды кедээ ажыл-агай талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш алган. Доннуң ажылчы чоннарының байырлалынга СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев чеде берген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даскаанын ёзугаар область организацияларының төлээлекчилеринге ордениң чыылганнар дириитиг алыш часкап турда эш Хрущев тыпсып берген.

СЭКП обкомунуң секретары Н. В. Киселев, Таганрог районуң «Төрээн чурт» колхозунуң саанчызы Л. А. Клименко, Егорлик районуң «Рассвет» колхозунуң даргазы Е. Я. Фендриков болгаш өскелер-даа хуралта чүве чугаалааннар.

Байырладыг хуралга Н. С. Хрущев чүве чугаалаан, ону олурушканнар чылыы-биле утказаннар.

СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге бөйырлыг чазаны байырладыг хуралдың киржикчилери улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

• • •

Хүннүң ийиги чартында Ростовтуң төвүнде Театр шөлүнге областа Ленин ордениң тывыскаанынга холбаштырган хөй муң кижи киржикчилиг митинг болган. Анда эш Хрущевтуң чүве чугаалаанын митингиниң киржикчилери чылыы-биле утказаннар. Эш Хрущев бодаа чазактың дээди шаннадын алганын холбаштыр Доннуң ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан байырны чедирген болгаш оон соонда Совет Эвилелиниң иштики болгаш даштыкы байдалының талазы-биле айтырыгларны чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Мал ажылын хөгжүдер болгаш дүк база эвт бүдүрерин көвүдедир талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш Кыргыс ССР-ниң мал ажылының 440 мурнакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму орденнер-биле болгаш медальдар-биле шаннаан.

Ленин орден-биле 21, «Күш-ажылдың Кызыл Тугу» орден-биле—94, «Хүндүлелдиг демдээ» орден-биле—142, «Күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле—93 болгаш «Күш-ажылчы шыллгарал дээш» деп медаль-биле—90 кижини шаннагылаан.

Мал ажылын хөгжүдер, дүктү болгаш эвтти бүдүрерин база күрүпеге дужаарын көвүдедир херекке шылгарангай чедиишкиннери дээш база эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин боттарының ажылының практиказынга калбаа-биле ажыглааны дээш эштер К. Адраков, Р. Алдылдаева, К. Алибекова, Ы. Базаров, Т. Исмаилов, Б. Кокобаев, А. Мурзакматов болгаш Т. Полотов оларга Социалистиг «Күш-ажылдың Маадырлары» аттарны тывыскылаан.

В. И. Ленинниң чогаалдары армян дылда

ЕРЕВАН. (СЭТА). Партия чыры-дыышкынының четкизинге өөрелилте чылының эгелээри-биле холбаштыр «Ленин пропаганда болгаш агитация дугайында» деп чыынды номну Армян ССР-ниң күрүнениң ном үндүрер чери армян дыл кырынга парлап үндүрген. «Ленин коммунистиг кижизидилге дугайында», «Ленин культура болгаш уран-чүүл дугайында» деп чыындыларны болгаш В. И. Ленинниң «Материализм болгаш эмпириокритицизм» деп ажылын база парлап үндүрген.

ЭДЕРИНЧИ УЖУП ЧОР

Октябрь 17-ниң эртенгинин 6 шакка чедир кылымал үшкү эдеринчи Черни долгандыр 2122 дээскинигни кылган.

Ону ап чедирген ракета эдеринчини 55 дээскинигте мурнап чоруп турар.

Октябрьның 19-та кылымал үшкү эдеринчини эртен хүн үнериниң мурнунда соңгу широтаның 50-ден 65 градус чедир черге болгаш кежээ хүн ашканының соонда мурнуу широтаның 23-тен 37 градус чедир черге анаа карак-биле көрүп болур.

Эдеринчини ап чедирген ракетаны эртен хүн үнериниң мурнунда соңгу широтаның 30-ден 60 градус чедир черге болгаш кежээ хүн ашканының соонда экватордан соңгу широтаның 8 градус чедир черге болгаш экватордан мурнуу широтаның 6 градус чедир черге көрүп болур.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. ХРУЩЕВКА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. ВОРОШИЛОВКА

Кыдат Улус Республиканы чарлаанлан бээр 9 чыл болган оюнуң хүнүнде чүректиң ханызындан болгаш изии-биле байыр чедиргениңер дээш Силерге болгаш Силерниң күүрүнерге улуг совет улуска, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка кыдат улустуң, Кыдаттың Коммунистиг партиязының болгаш Кыдат Улус Республиканың чазаның өмүнээзиндеа бистиң сеткилдің ханызындан өөрүп четиргенивисти илергейлеп тур бис, эргим эштер.

Бүгү кижи төрелгетеннің үштүң бири чыгам болуп турар Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының сырый чаңгыс эви типлеттирбес күш болу берген. Ол күш тайбың дээш, дайынга удур бүгү делегейниң улустарының демиселинге шиитпирлиг ужурдузалыг болуп турар. Эрткен чылдың дургузунда, ылангыя коммунистиг болгаш ажылчың партияларының төлээлекчилериниң 1957 чылдың ноябрьда болган Москва чөвүлел хуралының база Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң удуртур ажылдакчыларының 1958 чылдың августа болган Пекин чугаалажышкыннарының соонда бистиң ийи чуртларывыстың акы-дуңма найыралы улам ыңай хөгжөөн. Кыдат улус кыдат болгаш совет улустарының аразында акы-дуңма найыралды үнелеп турар болгаш ол найыралды моон ыңайдаа хөгжүдерин болгаш калбартырын бодунуң ыдыктыг хүлээлгези кылдыр санап турар.

Амгы үеде америк империализм Тайваньның өөжүнде дайынзырак чөңгээлерни кылып турар болгаш дайынның кыжаныышкынын тургузуп, Кыдатка удур агрессиязын калбартырын ораллажып турар. Бодунуң бот аргезин болгаш девискээр талазы-биле бүдүн турар чоруун камгалаар дээш кыдат улус шиитпирлиг демиселди чорудуп турар. Бо демиселге Совет чазак болгаш совет улус кыдат улуска кончуг боттуг деткимчени көргүскен. Кыдатче халдаашкын—Совет Эвилелинче халдааны ол болур деп Совет Эвилели медеглээн. Кыдат-совет күчүлүг чаңгыс эптиң мурнунга болу бергеш, агрессорлар боттарының салым-хуузунуң дугайын бодаар ужурга таварышкан. Деткимче көргүскени дээш акы-дуңма совет улуска кыдат улус өөрүп четиргенин илергейлеп тур.

Кыдат улус социалистиг лагерьниң өске-даа улустары-биле бир дөмей, социализм тургузуушкунунуң хөрөөнге кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ол чедиишкиннер болза Совет Эвилели баштаан социализм лагериниң бүгү чуртларының улустарының акы-дуңма дузаламчызындан, ылангыя совет улустуң дузаламчызындан чарылбас холбаалыг.

Коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң көргүскен маадырлыг чоруунуң сагыш-бодалы база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле оон чедип алган кайгамчык чаагай чедиишкиннери кыдат улусту кызыгаар чок өөртүп болгаш соруқ киирип турар. Бо таварылганы ажыглап алгаш, акы-дуңма совет улус коммунизм тургузуушкунунуң улуг хөрөөнге чаа-чаа, улам улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээрин бистерге чөпшээреп көрүцер.

Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының бүзүлбас мөңге найыралы делгерезин!

Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң даргазы, Кыдат Улус Республиканың Даргазы МАО ЦЗЭ-ДУН.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы ЛЮ ШАО-ЦИ.

Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң премьери ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙ.

Пекин.
1958 чылдың октябрь 10.

ОКТЯБРЬ-БИЛЕ ТӨРҮТТҮНГЕН УРАН-ЧҮҮЛ

Кыргыс уран-чүүлдүң болгаш литератураның Москвада декадазы

Кыргыс уран-чүүлдүң болгаш литератураның декадазы октябрьның 14-те Москвада эгелээн. Кыргыс улустуң уран-чүүлү—Октябрь-биле төрүттүнген уран-чүүл. Ында улустуң аас-чогаалының муң-муң чылдардагы чаңчылдарын каттыштырып турар. Ону кыргыс улуска орустуң классиктиг литературазы, театр, төөгү бижимелдери, өске-даа улустарның культураны берген.

19 чыл буруңгаар, найыслалга баштайгы көргүзүүлгениң хүннеринде республикага чүүле ийи театр турган. Бо хуусалда Киргизстанга национал балет тургустунган, опера чогаадыкчы ёзу-биле бышкан, аныяк кыргыс драматургтарның чогаалдары-биле кады шин театрларына совет авторларның, орус болгаш барыын европаның классиктериниң нарын чогаадылгаларын тургузуп турарлар.

Көргүзүлгениң баштайгы хүнүнде найыслалдың көрүкчүлери үш театрларның коллективтерин чылыы-биле хүлээп алганнар.

...ССР Эвилелиниң Улуг театрының филиалы. Оон будумчу талазында декаданың эмблемазы, ССРЭ-нин болгаш Кыргыс ССР-ниң күрүне туктары.

В. Власовтуң, А. Малдыбаевтың ажылдаар арганы аңаа берген. болгаш В. Ференің «Токтогул» деп маадырлыг операзы эгелээн. Ол болза, кайгамчыктыг кыргыс акын Токтогул Сатылгановтуң амыдыралының дугайында рассказ болуп турар. Оон ырылары байларның дарлалын көөр хөөн чок чорукче Киргизияның бөдүүн кижилерин оттуруп чораан.

Кыргыс шин театр бодунуң оюн көргүзүүлерин Москваның Евгений Вахтангов аттыг театрының базында эгелээн. Т. Абдумамуновтуң «Тар-Капчыгай» («Кызыы Капшал») деп шиизи республикада улуг чедиишкиниг ажыглаттынып турар, театр ону москвачыларга кежээ көргүскен. Шииде бистиң хүннеривистиң болуушкуннарының дугайын, республикада автомагистраль тудуушкунунуң дугайын көргүзүп турар.

Төп уруглар театрының сценазынга Н. Погодиниң «Кремльдий курантылары» деп шиизин октябрьның 14-те көргүскен. Маңаа Н. С. Крупская аттыг орус шин театры бодунуң уран артазын көргүскен.

Театрның профессионал деңнели сөөлгү чылларда элээн өскен, ол болза кыргыс сценага улуг Ленинниң дугайында шиини тургузар дээш Владимир Ильичиниң ролюнуң күүседикчизи Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи В. Казаков коммунизм тургузуушкунунуң оруунда быжыы-биле турупкан совет улустуң салымчаанларының дугайында Ленинниң күрүне ажылы-биле сиңиккен чүткүлдүг күзел бодалын дамчыдып берип шыдаан.

Декаданың ажыдыышкынынга Киргизияның КП ТК секретары А. Казакбаев, ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов, Кыргыс ССР-ниң Культура министри К. Кондучалова, театрның, кинонуң көскү ажылдакчылары, чогаалчылар, чүрүкчүлер, найыслалдың бүдүүлгелериниң, албан черлериниң төлээлекчилери, өөреникчи аныяктар, Совет Армияның дайынчылары олурушканнар.

Кыргыс улустуң уран-чүүлүнүң көргүзүлгезиниң баштайгы хүнү байырлыг болгаш чүректиң ханызындан чылыг байдалга эрткен, а баштайгы шилер болза, совет ниитилелдің кайгамчык чаагай байдалдарынга хөгжүп турар ССРЭ-ниң улустарының культураның шапкын хөгжүлдезиниң база бир херечизи болган.

(СЭТА).

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА

Октябрьның 10-га чедир чуртта бүгү-ле кестинген тараа болгаш бобы культураларының (кукуруза чокка) 91,9 хуузу бастыртынган. Тарааларны тавычалардан бөлдүрери болгаш оларны бастырары Алтай крайда, Омск, Новосибирь, Кемерово болгаш Чита областарда база Соңгу-Барыын Казахстанда үргүлчүлеп турар.

Сөөлгү беш хонук иштинде кукуруза ажаап алыышкынының темпилери элээн күштелген: оон тарылга шөлүнүң 81,7 хуузу ажаап алдынган.

Чигир свёклазының барык-ла чеден беш хуу хирези ажаап алдынган. Ам 36 миллион ажыг тонна дазыдар кастынган, ол болза эрткен чылдың бо үезинге бодаарга элээн хөй болуп турар. Элээн хөй ажыл-агайлар ол ажылга материалдыг мактал шаңналдың хемчеглерин калбаа-биле ажыглап турар. Ол чорук казылданың темпилерин күштелдиреринге улуг рольду ойнаан. Литва болгаш Латви ССР-лерде чигир свёклазының ажаап алыышкыны оожум калбарып турар.

Лён-долгунецти тыттырганының соон дарый конопляны ажаап алыр үе эгелеп турар. Тарымал тоорукту тарылга шөлүнүң 64,2 хуузу, картофельдің — 81,4 хуузу, ногаалардың—73,2 хуузу ажаап алдынган.

Үрезинин алыр тараа культураларын 35 миллион ажыг гектарны тараан азы планның 92,4 хуузу күүсеттинген. Күзүн аңдарар черниң чартыы аңдарттынган.

Силосту 140 миллион тоннаны азы эрткен чылдың бо үезинге бодаарга 54 миллион тонна хөйну белеткээн. Малдың бөдүүн чемнерин элээн хөйну, сиген колдадыр белеткээн. Саваң сараттаашкыны элээн хөй областарда узамдыгып турар.

(СЭТА).

Октябрь байырлалынга уткуштур

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга болгаш СЭКП-ниң эзлчег чок XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш Шуурмактың үлетпүр комбинадының ажылчыннары боттарының аразында чарыштыг калбартыпаан, 1958 чылдың үшкү кварталында ниити продукция бүдүрер планын 122,4 хуу, бараанның продукцияны бүдүрерин — 148,1 хуу күүсеп, пландан ажыр 70 муң рубльдің продукциязын ажылчы чоннарга кылып бергеннер.

Бо чылдың бүдүрүлге программазын ноябрь 7-те чедир бүрүн күүсетпишаан. Октябрь байырлалынга болгаш СЭКП-нин XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш комбинаттың коллективи эрестиг ажылдап турар.

СЭКП обкомунда, облкүүскомда болгаш ВЛКСМ обкомунда

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедиткени дээш шилчиир Кызыл туктарны тыпсыр дугайында

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедилер дээш районнар, колхозтар болгаш сүт-бараан фермаларының аразында социалистиг чарыштың чоруп турарын октябрь 1-де байдал-биле чугаалажып көргеш, Барыын-Хемчик, Тожу, Өвүр, Бии-Хем районнарның колхозтары, а ол ышкаш Барыын-Хемчик районуң «Кызыл тараачын», «Совет Тываның беш чылы», Чөөн-Хемчик районуң Ленин аттыг, «Большевик», «Искра», Бии-Хем районуң «Тиилелге», Улуг-Хем районуң «Эйлиг-Хем», Жданов аттыг, Каа-Хем районуң «Октябрь 14 чылы», Сүт-Хөл районуң «Алдан Маадыр» колхозтары сүт саалдазының болгаш күрүнеге дужаалдазының талазы-биле дээре түүнелдерин чедип алганнар деп СЭКП обкомунуң бюрозу, облкүүском болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу демдеглээн.

Колхозтарның фермаларының аразында сүт бүдүрер талазы-биле бирги черни Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран СБФ хевээр ээлеп турар. Сүт бүдүрер талазы-биле эки көргүзүүлерни Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң Марачевка, Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Билелиг, Ленин аттыг колхозунуң Тарлаг, Барыын-Хемчик районуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң № 2 сүт-бараан фермалары чедип алганнар.

Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунда М. Бичии-уруг инек бүрүзүнден 2165 кг, А. Дюбина—1954 кг, Т. Фетулова—1931 кг, Д. Завьялова—1890 кг, С. Баукова—1857 кг. Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунда Тыртый-уруг—1818 кг, О. Бичирмаа—1672 кг, Е. Глазырина—1630 кг, Барыын-Хемчик районуң «Комсомол 30 чылы» колхозунда К. Тыртык—1789 кг сүттү саап алган болгаш оон өске-даа саанчылар сүт бүдүрер талазы-биле саанчыларының аразында дээре көргүзүүлелиг болганнар.

Оон-биле чергелештир чамдык СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш ВЛКСМ райкомнары сүт бүдүрерин көвүдедирин, ону күрүнеге дужаарын мурнуку хевээр багай удуртуп турар болгаш сүт бүдүрерин улам ыңай дыка көвүдедир талазы-биле бар курлавырларны база аргаларны ажыглаарынче чогуур хемчеглерни албайн турар. Улуг-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрзин болгаш чамдык өске-даа районнарның колхозтарында инектерниң баш саны дыка эвээжээн, оон хараазы-биле ол районларның колхозтары эрткен чыл-биле деңнээрге саар инектен сүт бүдүрерин болгаш саап алырын эвээжетпеннер.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң доктаатканы болза:

1. Районнар талазы-биле шилчиир Кызыл тукту—ниити сүт бүдүрерин 19,4 хуу, эрткен чыл-биле деңнээрге эвт-сүткүр инектен ортумаа-биле 39,5 хуу көвүдеткен болгаш колхозтар күрүнеге сүт дужаарының чыл планын 141,5 хуу күүсеткен Барыын-Хемчик районга (СЭКП райкомунуң секретары эш Пахомов, райкүүском даргазы эш Тамдың-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Бичe-оол) хевээр артырган.

2. Колхозтар талазы-биле шилчиир Кызыл тукту—сүт бүдүрерниң чыл планын 152,6 хуу күүсеткен, эрткен чыл-биле деңнээрге эвт-сүткүр инектен ортумак сүт саалдазын 77,0 хуу көвүдеткен Барыын-Хемчик районуң «Кызыл тараачын» колхозунга (даргазы эш Минчаа, парторганизация секретары эш Эмер-Сарыг, комсомол организациязының секретары эш Оңгай-оол) хевээр артырган.

3. Сүт-бараан фермаларының талазы-биле шилчиир Кызыл тукту—саар инек бүрүзүнден 1860 кг сүт саап алган Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран фермазынга (ферма эргелекчизи эш Доронин) хевээр артырган.

Сүт саалдазының болгаш төрүүр инектерниң баш санын өстүрер талазы-биле планны күүседирин болгаш ажыр күүседирин хандыраар немелде хемчеглерни алырын, сүттү киирериниң болгаш чарыгдазының база сүт продуктуларының учедуға чогуур көрүм-чурумну тургузарын, колхоз, совхоз болгаш район бүрүзү күрүнеге сүт дужаарын ажыр күүседирин хандырарын областың кедээ ажыл-агай эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ВЛКСМ райкомнарынга, колхозтарның баштаар черлеринге болгаш партия организацияларынга дааскан.

Кызылчыларга өөрүп четирген

Областың культура эргелелиниң янзы-бүрү албан черлери Таңды районуң «Совет Россия» колхозка шеф дузаламчызын бо чылын каш удаа организастаан.

Чоокта чаа культура эргелелиниң болгаш ном үндүрер черден 25 кижи келгеш ажылдааннар. Оларның иштинден 4 кижи колхозтуң Чагытайга тараа ажаап алыышкынынга, 21 кижи мал чемнери белеткээр бригадага ажылдаан. Мал чемнери белеткээр бригадага турганнардан ном үндүрер черниң ажылдакчылары Тогут-оол, Хомулку олар хүн бүрүде бүдүрер ажыл нормазын 135—150 хуу күүседип, мал чеми сула сараттаар ажылга өөрө идепкейлиг ажыллаан. Ол ышкаш чүрүкчүлер мастерскаязындан келген эш Демин удурткан ажылдакчылар база багай эвес ажылдаан. Олар 230 гектар суланы черден бөлдүрген болгаш 2300 центнер сигенни база сараттаан.

Тудугда мурнакчы звено

Барыын-Хемчик районуң «Большевик» кедээ ажыл-агай артелиниң тудуг бригадазында эш Бараоолга удурткан тудуг звенозунуң кежигүннери кызымакай ажылдап турарлар. Звенода 10 тудугжу ажылдап турар.

Эрткен чайын тудуг звенозу беш чаа чурталга бажыңнарын тудуп ажыглалда киргген болгаш ийи эргги бажыңнарны крышалап, оларның чанынга кладовкаларны тутканнар. Хаптык-Аргa деп черге 700 бөлүхой кирер кажааны болгаш малчынның чурттаар бажынын тудуп, бүза бир чаа кыштагны кылганнар. Оон аңгыда ийи кезек черде кыштагларның эрги кажааларын солуп туткан болгаш колхозтуң тараа кургадыр черинде элээн хөй ажылдарны олар бүдүргеннер.

Тудугжулар Шырыпчык, Шеңгир-оол, Көк-оол олар ажыл нормазын 175—150 хуу күүседип турарлар.

Областың колхозтарында тараа белеткелиниң чыл планының күүселдезиниң дугайында мәдәә

(1958 чылдың октябрь 15-те, хуу-биле)

Районнар	Колхозтар	Совхозтар	Ниитизи-биле
Улуг-Хем	125,9	113,3	120,1
Барыын-Хемчик	117,3	101,6	111,0
Чөөн-Хемчик	114,9	—	121,6
Чаа-Хөл	114,3	—	114,3
Таңды	111,7	104,3	108,3
Бай-Тайга	108,3	—	108,3
Сүт-Хөл	101,6	—	101,6
Каа-Хем	100,8	—	100,8
Бии-Хем	81,9	100,0	85,3

Моон иштинде Чөөн-Хемчик районуң ниити хуузунуң өскен чылдаганы ында кедээ ажыл-агайның дуржулга станциязы план чок-даа болза, 4862 центнер тараанны киргениниң болган.

Тес-Хем район план чок-даа болза, муң ажыг центнер тараанны күрүнеге сөтпаан.

МАЛ АЖЫЛЫНГА УДУРТУЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

(Тес-Хем районнуң партия конференциязынан)

Районнуң XIII партия конференциязынга отчёттуг үеде партия райкомунуң чорудуп келген ажылынның дугайында отчёт илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Арамчаа кылган.

Районнуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедип алдынган чедишкиннерни, бар четпестерни илеткелчи база саналь бергеннер илереткен. Партия райкомунуң бюрозу районнуң улус ажыл-агыйынга удуртулганы шын организастаанының, районнуң партия организациязы, коммунистери партийжи-организастыг болгаш агитасмассалыг ажылдарны ажыл-агый, культура тургузуушкунунга дүүштүрүп белгеннинің түннелинде чамдык колхозтар болгаш бүдүүргеге черлери отчёттуг үениң дургузунда өскү түннелдерни чедип алган.

Район күүгне мурнунга планныг сорулгаларын хуусаа бетинде боттандырган. Дүк, эвт, сүт, мал чеми белеткээр; ниити малдың баш санын өстүрер планнар күсеттинген. Ынчалза-даа мыйыстыг бода малды болгаш өөң иштинде төрүүр инектерни өстүрер планның күсеттинмээнин конференция бүрүү шаап көрген. «Ак-Эрик» колхоз чылгы мал өстүрүнүң планын күсеттээн.

Партия райкому, өөң бюрозу кадаа ажыл-агыйга удуртулганы амдаа чогуур негелдеринге чедир тургуспаан. Районга мурнунда мурнакчы деп санаттырып турган «Чодураа» колхоз 1958 чылда мал ажылының талазы-биле планныг сорулгаларын күсеттээн. Мал ажылының продуктуларын күүгнеге садар планын боттандырган болза-даа, а будүүрүн кылырының планын күсеттээн. Хойдан ортумаа биле 2 кг дүк алыр турган, 145 граммны чедир албаан, колхоз эрткен чылга демейлээрге сүттүң ниити чыылдазының планын болгаш саар инектен алза чогуур планын күсеттээн. Чижээ, 1957 чылдың тос айларының дургузунда саар инек бүрүүнден 865,1 кг сүт сагынган болза, бо чылдың ол-ла айларында 759 кг сүт саап алган.

Малдың ажаалдалын багай организастаанындан өөң чаш төлүүне чидириг хөй. Районнуң колхозтарында бо чылын төрүттүнген бызаларның 12,1 хуузу, хураганның—12 хуузу, анайның — 11 хуузу өлүп хораан. Ооң-биле чергелештир малдың кызыраар чорду узуткаттынмаан.

Районнуң колхозтары малдың уксаазын экижидер ажылды сөөлүг үш чылдарда чорудуп келген. «Чодураа» колхозтуң хоюнуң 50,5 хуузунуң уксаазы экижиттинген. Ынчалза-даа тарып боозадыг турар хойларан алдынып турар хураганнар саны ам-даа эвээш. Эрткен чылын колхозтарга тарып боозаткан 18120 бөш хойдан үүлге 11260 хураган алдынган. Ленин аттыг колхозка тарып боозадыышкын чыл-чылда куду шынарлыг болуп келген. Ол колхозтуң О. Шынаа фермазынга эрткен чылын үш муң бөш хойларны тарып боозаткан, үүлге 1710 хураган алган.

Уксаазын экижиткен малдарның учёгу, ылангыя хайнак хойларны салгал аайы-биле учётка киирер ажыл колхозтарга багай тургустуган. Ленин аттыг болгаш «Ак-Эрик» колхозтар хөй малды салгал аайы-биле үзөр ажылды ымчага чедир чорутпаан.

Районнуң колхозтары бо чылын малды тарып боозадырының планын күсеткен.

Малдың баш санын өстүрүнге, ооң продуктулуун бедидериге четчир саныг оран-суурну белеткээри, оларны механизастаары улуг ужур-дузалыг. Районнуң колхозтарының ниитилештирген малы кажаалар-биле бүрүн хандырылмаан болгаш чаңгыс-даа механизастатты́нган ферма чок. Мал ажылын хөгжүдүрүнге МТС улуг өөрүлү ойнаар ужурлуг, ындыг болза-даа Тес-Хем МТС, ооң директору эш Жигалев эки шынарлыг кажаалар тударынга, сүт-баран фермаларын механизастаарынга дуза көргүспейн турар.

Районнуң колхозтарында чаа кажаалар тудар, эски кажааларны септеп чылыглаар ажыл багай чорутунун турар. Мал кажааларының тудуунун планын «Ак-Эрик» колхоз 125 хуу күсеткен турда, «Чодураа» колхоз 15 кажаа тудар тургаш, үүлге 8-ти, Ленин аттыг колхоз тутса чогуур кажааларының үүлге 6-зын кылган. Ынчангаш районда мал кажааларының тудуунун планы октябрь 1-ге чедир үүлге 62 хуу күсеттинген.

Мал ажылында четпестерни райкомнуң бюрозунга болгаш райкүүкомнуң хураалларына удаа-дараа тургузуп, шинтирлерни хүлээп ап турда-даа, оларның күүседели өөн организастыг хемчеглери албайн келгенин илеткелчи болгаш саналь бергеннер демеглээн.

Районнуң партия организациязы отчёттуг үениң иштинде ажылчы чоннарның оргузунга идеологтуг ажылды элээн экижиткен болза-даа, малчыннар оргузунга ажылды кошкак чорутканын айтыр ужурлуг. Райкомнуң пропаганда болгаш агитация киллими, колхозтарда партия эге организациялары лекциларны, илеткелдерни, беседаларны ховар чорудуп, көскү агитацияны барыкла организастаайын келген. Районнуң база колхозтарның хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларына чедип алдынган ажылдарның түннелдерни, мурнакчыларны доктаамал эвес киирпи, үүлге байырлалдар хүннерни тыварыштыр организастап үндүрүп турар.

Партия эге организацияларының чанында 164 агитаторларлыг 13 агитколлективтер ажылдап турар. Агитаторларның сургаалдалыг хураалдарын эрттирип турза-даа, ол ажылды доктаамал эвес чорутканындан агитколлективтерниң ажылы кампания хевирлиг чоруттунун келген. Район төвүүде болгаш үлетпүр комбинатында партия эге организацияларының агитколлективтери ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгуулдар өртөнүнден соңгаар ажылдаваан болгаш агитаторларны четчелевээн.

Колхозтарда болгаш албан организация черлеринде хана солуннар ажылдың чедишкиннерин база четпестерин илередиринге, мурнакчы кижилериң ажыл-дүүжүлгазын нептередиринге улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчалза-даа чамдык партия организацияларының органы—хана солуннар өй-шаанда үнмейн турар. «Чодураа» колхозта, Шуурмактың үлетпүр комбинатында, райкүүкомда хана солуннар чылдың эгезинден бөөр үүлге ийи-үш катап үнгүлээн. Ол ышкаш агитхуудустар, бюллетеньнер, үнмейн, витриннерге солуннар астынмайн турар. Район солунунга болгаш хана солуннарга малчыннарның чедишкиннери болгаш дүүжүлгалары эвээш чыыттынын, оларның күүдерин организастаайын турар.

«Бурунгаар» солуннуң редактору эш Далаа инициативтиг эвес ажылдан, районнуң мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринче ажылчы чонну мобилизастаар, мурнакчы дүүжүлгаларны чыыдар ажылды четпес чорудуп, солуннуң идейлиг шынарын бедидериниче хемчегларни албайн келген.

Эрткен өредилге чылында партияның кежээки өредилге болгумнериниң ажылынга улуг четпестер турган болгаш марксизм-ленинизмни бот кичээл-биле өренни турганарже райкомнуң пропаганда болгаш агитация киллими, партия эге организациялары кичээнгей салбаалы-биле оларның өренмейн барганын конференция шын эвес деп айытган.

Районнуң культура-чыыдышкын албан черлериниң ажылында улуг четпестер бар. Районнуң культура бажыңында, кодаа клубтарда бот-тывынгыр уран-үүл болгумнери дүктаамал эвес ажылдап, ажылчы чоннуң культурлуг негелдезин четпес хандырын келген. Колхозтарның ыракта фермаларынга, бригаларларынга концерттер, кинолар көргүзүү ховар болуп турар. Ленин аттыг колхозтуң О. Шынаада малчыннарынга кино болгаш массалыг өөн көргүспаазынан бөөр ийи-үш ай четкен.

Партияның идеология ажылында улуг четпестерни эдер талазы-биле партия райкомунуң бюрозу, ол ажылды харылаан турар эштер Сычёв, Ширнен олар шинтирлиг хемчегларни албайн келгенин конференция демеглээн.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шинтирлерин амыдырал кырынга боттандырбышаан, партияның эдлеп чок XXI съездизинге күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр дээш районнуң партия организациязының, бүгү ажылчы чоннарының моон соңгаар боттандыруа чогуур сорулгаларының талазы-биле конференция доктаал хүлээп алган.

• • •

Конференциядан соңгуттурган партия райкомунуң организастыг пленуму СЭКП райкомунуң бюрозун соңгаан. СЭКП райкомунуң секретарьларынга эштер А. Л. Арамчаа, П. В. Сычёв олар соңгуттурганнар.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң ачызы Ак Саная бичезинден тура-ла ачаарынга ынак чораан. Баштайгы ачаашкыны ол он харлыындан эгелээн. Ак Саная ам колхозта мурнакчы ачыларының бирээзи. Эрткен чылларда Төрээн чуртка хөй ан өлүкту киргени дээш чазактың Кызыл тук ордени-биле шаңнаткан.

Чурукта: Ак Саная.

Фото С. Феоктистовтуу.

Клубтуң тудуу доозулган

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунга сөөлгү чылларга чедирде тускай клуб чок турган. Ол чорук колхозчу суурга культура-массалыг ажылдарны калбарытып чорударынга дыка шантыктап келген.

Колхозчуларның, ылангыя комсомолчуларның болгаш аныктарның эгелекчи саналын детквилшаан, колхозтуң баштаар чери 1958 чылда чаа клубтуң тудуун кылырын шинтирлээн. Чоокта чаа коммунист эш Адыя баштаан 12 кижи составтыг тудугжулар звенозу 270 өлүттүг, чаңгыс ай хевирнин чаа клубунуң тудуун доосканнар.

КЫШКА ҮЛЕГЕРЛИГ БЕЛЕТКЕНИР

★ ★ ★

Колхозчу малчыннарда

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кодаа ажыл-агый артелинің аныык хойжузу С. Кертик-Бора аңаа быыглаан ниитиниң хой малын менди кыш ажыраары-биле 15 тонна эки шынарлыг сигенни кезин белеткээн, кыштагларында сөөртүп чедирип алган болгаш ийи кыштагларда кажааларының септелгезин бүрүн доосканн.

К. КОНГАР.

• • •

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжулары бир хойдан кыргып алыр дүк планын чедишкиннинг күүседкен. Хойжу М. Сандык нарын дүктүг хайнак хой бүрүзүнден 4,2 кг, К. Эдер-оол бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 2,3 кг, Д. Бавуу—2,2 кг дүктү кыргып алган. Колхозчу хойжулар ам хойларды тарып боозадыр ажылды чедишкиннинг чорудуп, мал кыштагладышкынына үлегерлиг белеткенин турар.

Б. ДОНГАК.

• • •

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң хойжулары бо чылын хой бүрүзүнден бедик дүк кыргыдазын алган. Хойжу Өлзей хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2,1 кг, Сандыл-оол 1,8 кг, Соржу — 1,8 кг дүктү кыргып алган. Бо хойжулар бирги, ийиги кыштагларында мал кажааларының септелгезин доозуп, малга четчир саныг сигенни белеткеп алганнар.

О. МАНДАК.

• • •

Ол-ла районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң хой фермазының ажылдакчылары ниитиниң хой малынга 450 тонна сигенни белеткээн, үк сигенни ам кыштагларже сөөртүп турар. Ол ышкаш хойжулар хой малды тарып боозадыр ажылды изиг-түлүк чорудуп турар. Ферманың хойжулары ам 1300 баш хойларны тарып боозаткан болгаш хой тарып боозадышкыны үргүлчүлеп турар.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Совхозтуң хойжуларының кышка белетнели

«Элегес» совхозтуң нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларының баш саны чыл бүрүде көвүдеп, оларның уксаазы экижип турары-биле чергелештир хойларның кажаалары немей туттунуп, шынары экижип турар.

Хой малга чаа кажаалар тудар ажылды Ондар Имажык баштаан 10 кижи составтыг тудугжулар звенозу чедишкиннинг чорудуп турар. Олар өштек деп черде кыштагда 900 баш хойлар кирер улуг кажаанын кол тудуун доосканн болгаш малчыннар чурттаар бир чуртталга бажыңының тудуун, база кылып турар.

Совхозтуң хойжулары 10 кезек кыштагларда мал кажааларының, чуртталга бажыннарының септелгезин бүрүн доосканнар. Мал кажаалары септээр ажылга хойжулар Г. Шилги О. Шергин-оол, О. Суваң-оол олар идепкейлиг киришкен.

В. ОММУҢ.

Кышка белеткел дувурээзинниг

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» кодаа ажыл-агый артелинде мал кыштагладышкынына белеткел дувурээзинниг байдалда. Артель мал чемнери белеткээринің планын күүседкен болза-даа, сараттарны кажаалаваныдан мал кайы хамаан чок үрегде турар.

Бода малга 1, шээр малга 2 кыштаглар чедишпейн турар. Бар кыштагларның кажаалары септеттинмээн. Кыштагларда кажаа тудар ыяш дужуртунмээн. Терек-Бажы болгаш Дөң-Терек фермаларында инек, бызаа кирер шынарлыг кажаалар чок. Колхозта 900 баш дагаанын турар чери база чок. Хаваа фермазының кажаалары сыныыпсас.

Колхозтуң тудуг бригадазының планында көрдүнген хойнуң 3, мыйыстыг бода малдың 2 кажаалары шуут туттунмаан. Колхозчуларның хууда малдары өзүп турар. Ол малларны кайа кыштагладыры билдинмес.

Колхоз баштаар чери малчыннарның чуртталга байдалынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Фермаларда чуртталга бажыңнары чедишпес болгаш бар бажыңнарының септелгези кылдынмаан. Кадарчыларда 7 өрегенің чурттаар бажыны чок, олар соок өглерде чурттавышаан.

Мал кыштагладышкыны ырак эвес, харын мырыңай хүннүң айтырыы болун келген. Ам колхозта кыштаглаашкынга белеткелдің бо байдалы кымны-даа дувуретпейн турары кайгамчык.

С. СЕРИН-ООЛ.

Хынамчалыг белеткенип турар

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң хойжузу О. Кыдыр-оол мал кыштагладышкынынга хынамчалыг бедеткенин турар. Ол Ортаа-Ой деп черде кол кыштанда 1 хой, 3 хураган кажааларын колдуунда бодунуң күжү-биле туткан. Ам ооң чоогунга чаа кыштаг кажаа кылыры-биле ыяжын боду кезин сөөртүп алган. Кажааның ханазын тудуг бригадазының кежигүннери тудуп каан. Ам ону ажыглаага бодум киирип ап шыдаар мен деп хойжу бодунга хүлээнин турар.

Күш-ажылга ынак хойжуга колхоз баштаар чери бо чылын 10 тонна сиген белеткээр онаалда берген. Ону үш катап ажыр күүседкен. Ам ийи черде кыштагларында 20 ажыг тонна сигенни сөөртүп алган. Баштай хонар кыштаның кажааларының септелгезин кылын кержеңин хоорган.

Кыштаглаашкынга белеткелдиг ужуражыр, кыпты хүр эрттирип турарының хараазындан хойжу Кыдыр-оолдуң хойларының үүлге баш саны өзүп турар эвес, харын продуктулуу база бедин турар. Үүл дизе, 1957 чылда ол ортумаа-биле бир хойдан 1,8 кг дүк алган болза, бо чылын 2,2 кг дүктү алган.

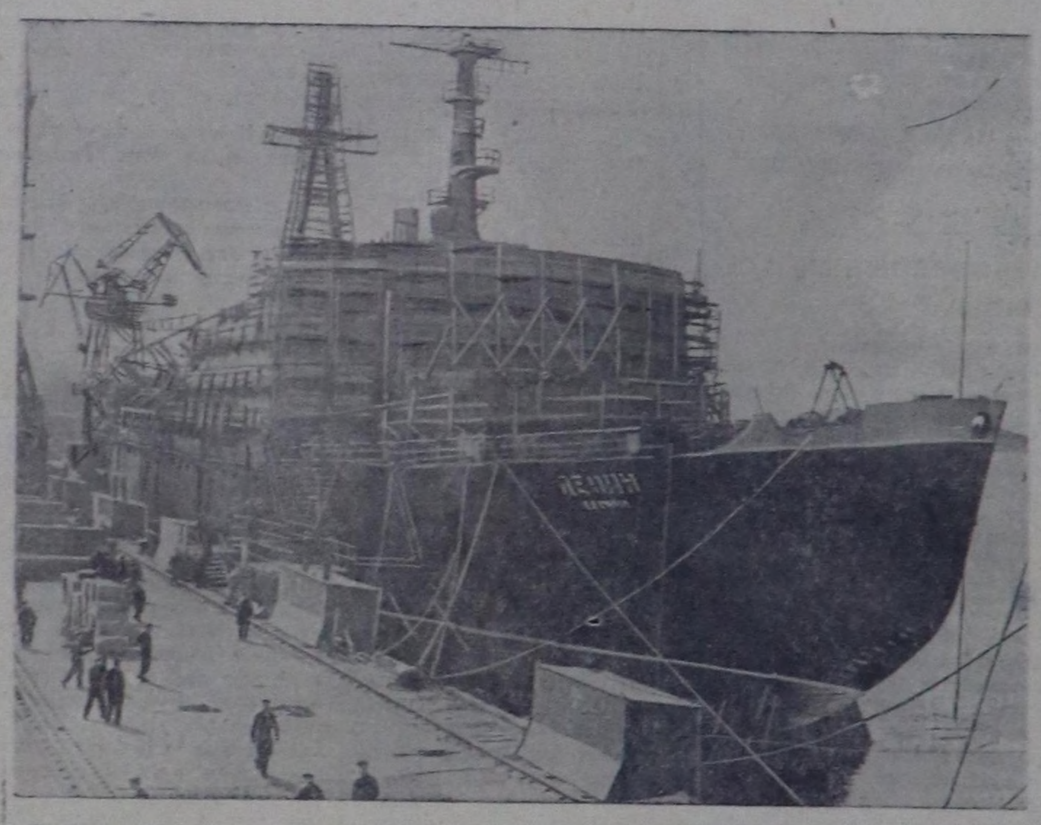

Ленинград. Чедир кылдынып турар «Ленин» деп ледоколдун завод чанында турары.

Фото П. Федотовтуу.

Тыва—нарын дүктүг хойларлыг болур

Партия болгаш чазак нарын дүктүг хойларны хөй-биле сайырадырыңче болгаш оларның продуктулуун бедидериңче улуг кичээнгейни салып келген.

Амгы үеде бүгү чурттуң девискээринде нарын дүктүг хойлар өстүрбейн турар область, край, республика барык-ла чок аңар чылар. Чоокку үеге чедир нарын дүктүг хойларның бистин чуртка сайыраан черлери колдуунда-ла Ставрополь край, Кавказ, Ростов область болуп турган.

Сөөлгү үеде ындыг хойларны бадыгы нуруг бөлүк, эстонская, Мурманск чүкте Казах, Кыргыс эмгелдешкен республикаларның, соңгу чүкте Ленинград, Киров областының, Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң областарының, крайларының колхозтары болгаш совхозтары сайыраалы турар. Ооң иштинде харын Алтай, Красноярск крайларда, Чита области, Бурят АССР-де эң эки шынарлыг уксаалар сайыраан турар.

Бо ажыл талазы-биле бистиң область ажык хожудаан. Нарын дүктүг хойларны сайырадырының аргалары турган болгаш ол ажылды ей-шаанда чорудуп турган болза, бистиң боттарывыстың ындыг уксаалыг хонвус сайырай берген турар ийик.

Ындыг-даа болза, ол ажыл бисте черуттунун эгелей берген. Тыва область боду нарын дүктүг хойларлыг, харын-даа ындыг шынарлыг, чурттуң тускай уксаазы болу бөөрү улаштыс апаргаан. Бо ажылче бүгү күштү угландырып, хөй ажылын сайырадырыңче улуг кичээнгейни салып, ону шын чорудар болза, 6—7 чыл болгаш, ол сорулганы чедип ап болур бис. Бир эвес бо ажылды кончуг оожум болгаш дөрум-чурум чок, шын эвес чорудар болзувусса, 100-даа чыл иштинде ону чедип ап шыдавас бис. Харында чурттуң хойларының бо черге таарышкан, чүс-чүс чылдар иштинде шилитиниг келген үнелиг шынарларын чидиргеш, чүү-даа чок курут калып болур апаар.

Мынчангаш бистиң области нарын дүктүг хойларны сайырадып, чурттуң хойларын ындыг хойлар кылыр эжиждин ап болурунун аргаларын болгаш ону херек кылынга кылып чорударының чугула темчегларни чугаалажып көрөөлиг.

Чурттуң хойларын үүге нарын дүктүг хойлар кылыр деп турар бис? Ол айтырыгның харыызы чурттуң хою-биле нарын дүктүг ийи хойларның кайызының-даа үнелиг, эки-даа, четпес-даа талаларын дедиштирирперивске билдине бөөр.

Биределе, чурттуң хою көрөөлиг. Бир чыл иштинде азырал келирге, 1—1,5 килограмм дүк бөөр, дүгүнүн шынары кулу, ону үүлге кидис, шекпен кылырынга хереглээр, 1 килограммның өртээ 10—12 рубльлен аппас. Дириг деңзизи 35—38 килограммдан, а эштке согарга үнер арыг эзди 10—15 килограммдан аппас, ийистээри эвээш болгаш 100 кыс хойнуң 100 хураганын ажыр төрүүр ховар. Ооң чепес талалары ол.

Чурттуң хойларының үнелиг шынарлары: областың кадыг-берге агаар-бойдузунга таарышканы, шыгның дөрт эзлчөөнде азырал чокка одарга оттаан өренгени; төрөөн төлүнге мнаа, сүүкүү, эвдиниң кадар чаглыг чазгай амданнны дээш оон-даа эске.

Ийиде, нарын дүктүг хойну алыылыңар. Бир чылда эвээш-ле дөөрге, 3, а экилери 7—8—10, а эң тергиннери 30 килограмм чедир дүк бөөр, дүгүнүн шынары кончуг нарын, оон эң нарын, улуг үнелиг пестер кылыр. 1 кг дүктүн өртөө 50—60, харын 90 рубль-даа чеде бөөр. Ындыг хойларның дириг деңзизи 50—60 кг, кошкарлары, иттери 100—120, чамдыктары 150 кг безин чедип турар, нуругдайында ийистээр, ынчангаш 100 баш кыс хой 130—150 баш хураганнар бөөр. Ол хойнуң эки, ажыктыг талалары ол. Бүгү-ле ол үүлдерни алырга, бистиң чурт хоюнуң четпес үүлдерни дүй харылаан турар.

Чурттуң хойларын көөрүүсте, ийи дугаарында оон үнелиг шынарларын көрген болгай бис. Нарын дүктүг хойларның манда четпестерни база көөр аңаар бис. Үүге дөөрге, олар бистиң областың кадыг-берге агаар-бойдузунга эки таарышпас, үргүлчү калатка, ылангыя кышкы калатка шыдашпас, немелде азырал чем чок болза, аштаачал, ооллардынга ынак эвес, кижи тудуп эмзирбес болза, ооллардын тыпшас дээш оондаа еске четпестери база хөй.

Мынчан келирге чурттуң хою бодунун бөөр продуктузунуң талазы-биле бистиң негелдевисти хандырын шылавас, а нарын дүктүг хойлар бистиң девискээривистиң агаар-бойдузунга, одар-белчиринге таарышпас.

Чурттуң хою ол хевээр турун дөөрге, черде таарышпас, а нарын дүктүг хойларны бар черлериниң салып алгаш, үүлге оларны өстүрер дөөрге база таарышпас.

Мынчангаш моон уштунарының аргалы үүл дөөрге, бистиң тыва хойнуң үнелиг үүлдериниге нарын дүктүг уксааның ажыктыг үүлдерин немеп алза ам черле түннелдиг ажыл болур.

Моон мурнунда чурттуң хою нарын дүктүг уксаа-биле хайнакташтырган, оларның кайызындан-даа ылгалдыг, онза чаа хайнакты алыры чугула. Ук хайнакка хайнакташтырган ийи уксааның үүлге үнелиг шынарларын артырын алырын орадаажыр херек. Ук ажылды шын чорударга, ол болуунун түннелин ыяавыла бөөр. Ындыг болганда ам кандыг хайнак болуруг? Ол ындыг болгу: дезиниг чурттуң калыг-берге агаар-бойдузунга, изиг-соок, одар-белчиринге таарышкан: адазындан дозаан хөй дүктүг, оон шынары нарын, деңзизи аар, улуг чаагай бүдүштүг хайнак болур.

Хамык ужур чурттуң хою уксаалыг нарын дүктүг бүдүрүкчүлер-биле эдериштиринтерге-ле болуп үүе ышкажыл деп чамдык кижилер бодай бөөр чадавас. Ынчаар бөдүүнчүлер болзувусса хоржок, оон частырыг болур.

Үстүнде сорулганы чедип алырының аргалары аңгы-аңгы чер девискээрлерге база онзагай үүлдерлиг болур ужурлуг. Ону сагывас болза, ажыл түннел чок болуру чайлаш чок. Чижээ, Дзг-Алтай автономнуг область боттарының бөдүүн дүктүг хойларын нарын дүктүг хойлар кылдыр сайыраалыр сорулга-биле нарын дүктүг кошкарлар-биле каш-каш чылдар иштинде массалыг эдержилгени чорутканының түннелинде алган хайнактарының шынары алаларын дөөп, эмин эртир нарыыдаам, ол черниң байдалынга таарышпайн, хөй-биле өлүр чорукка таварышкан. Сөөлүде ук ажылды катап чорудар ужурга таваржып, ол черге уксаа экижидериниң ажылынга база бир 5—6 чылдарны хей-ле чидирген. Биске бо ажылды шын чорутпас болза, ол орукка база кире бөөрү үүдеп-даа белен. Ону болдурбазының бүгү аргалары бисте бар.

Бир эвес чурттуң хою-биле нарын дүктүг кошкарларны эдериштиргениниң түннелинде төрүттүнген хайнактарны азырап ажаарда нарын дүктүг хойларның бодунун үнелин чуруму-биле чорудар болза, олар бүгү чанчыл талазы-биле оларны дезей бөөр болгаш аажок хөй негелделиг болур. Бис ону хамыдыр шыдаарывыс-биле билдингир. Бир эвес оларны бистиң чурттуң хоюнуң өренген чанчыл-байдалы углуг ажаап азыраар болзувусса, ол хайнактар чурттуң хоюнуң уксаалыг шынарларын черле салбас.

Бир-тээ ындыг чурумнуг үүе болганда дээш боттарывыстың эрги бөдүүн чурумувус-биле ажаап турун бөөр болзувусса, оларның хөй кезин мал болуп шыдавас. Ындыг болганда кайы-даа талаларының негелделериниң чамдыктарын хандырар болгаш ону чоорту кылын чорудар болзувусса, ам чурттуң хоюнга-даа дөмей эвес, нарын дүктүг уксааларга-даа дөмей эвес, бир янзы чаа уксаа болу бөөр.

Бо чорук хайнактаашкынны кайы чадага чедиреринден кончуг хамаарылгалыг болур.

Бирги салгалдың хайнаан бистиң болувустуң хой ажаар чанчылывыс-биле үргүлчү калатка ажаарга черле ажырбас. Олар харын чурттуң хойларындан-даа кадыг-быжыг болуп турарын колхозчулар билир апарган. А үш болгаш дөрт дугаар салгалдың хайнактарын ынчаар ажаар болзувусса, кызын өлүмге таваржыр, азы эмин эртир нарыыдаам, бо черниң байдалынга таарышпайн баар.

Ындыг болганда амгы үеде Алтай уксаалыг арыг ханнын кошкарларны чурттуң хойларынга бирги салгалдың хайнактарын алыры-биле эдержилгеге ажыглаар. База оларны ол алган бирги салгалдың хайнактарындан ийиги салгалдың хайнактарын алыры-биле эдержилгеге ажыглаар. А ол ийиги салгалдың хайнактарынга алтай кошкар салырын сумелевейн турар. Үүе дөөрге үш дугаар салгал бистин байдалывыска арай нарын болгаш ажаап, азыраар негелдези кончуг улгадыр. Чижээн азырга, үшку салгалдың хайнактары амгы үеде совхозтарда болгаш дүрүлга станциязында бар. Оларны хөй сиген, силос болгаш концентраттар-биле азырап, азын культурлуг ажаап турда-ла хорамчалыы кончуг болуп турар. Моон алырга хайнактарны үш, дөрт дугаар салгалга чедирген хереэ чок.

Ынчангаш ам ийи дугаар салгал чедир хайнактар алган соонда оон ынай чорудар ажыл база бир янзы болур апаар. Үүе дөөрге бирги болгаш ийиги салгалдарның хайнактарын Алтай уксаалыг, арыг ханнын кошкарлар-биле эдериштирбейн, оларны боттарының ол өөрү салгалдың, бирги класстан куду эвес ыынарлыг кошкарлары-биле эдериштирер. Ындыг сайырадылганы «Бодунга» сайырадыры дээр.

«Бодунга» сайырадылганы чорударда бирги, ийиги салгал болу берген-не хайнак бүрүүн эдержилгеге киирип турун бөөр болза база таарышпас.

Хайнактардан коданнар үеде ам шилилге деп ажылды чорудар апаар. Оларның иштинден бистиң «күзөөр хевириви» доктаадын алыры чугула. Область, край, республика бүрүзүнүң доктаадын алган «күзөөр хевирлери» аңгы-аңгы болур.

Дүржулга станциязы болгаш хой ажылын чорудуп турар тускай эртемниглериниң саналын өзүгаар областың колхозтарынга тургузуп болур «күзөөр хевириниң» негелделери болза: хайнак хой өөң ак, дүгүн дески, дүгүнүн узуну 8—9 см, 58—60 шынарлыг, ортумак бөөр дүгү 3 кг-дан эвээш эвес, дириг деңзизи 45—50 кг, болу бедик чаагай, узун, кургаг буттарлыг, дагыг хөректиг, шилиндек баштыг хой болуп ужурлуг. Аңаа ажыглаар «күзөөр хевириниң» кошкарларынга салыр негелделер болза: дески дүктүг, дүгүнүн узуну 8—9 см, 60—64 шынарлыг, ортумак бөөр дүгү 5—6 килограммдан эвээш эвес, дириг деңзизи 55—60 кг, боду бедик чаагай, бүгү негелделер талазы-биле 1 класстан куду эвес шынарлыг болур ужурлуг.

Амгы үеде бистиң колхозтарывыста 100 муң ажыг бирги салгалдың хайнактары бар, ам бир 2—3 чыл болза, ийи дугаар салгалдың хайнактары база ол хире чеде бөөр. Ол үеде ам өзүлүг чаа уксаа кылырының шилилгезин чорудар апаар.

Хойну экижидериниң ажылы ол черге таарыштыр ажаап азыраарыбыле уксаа ажылының аргаларын чөп чорудар болгаш ол ийини аңгылавайн, кады чорудуп, оон-биле чергелештир шилилге болгаш эштелгени ыын чорудар болза, уксааны үндүрүп алырының хуусаазы кылырлыр.

Бистин областың кадыг-дошкун агаар-бойдузунга таарышкан, нарын дүктүг хойларның уксаазын сайырадырының өйү келген.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнериниң кандидады.

Бижидилге кампаниязын организастыг чорудар

Солуннарга болгаш журналдарга бижидилге кампаниязы бо чылдың октябрь 1-ден эгелеп бүгү-ле черде ажыттынган. Ону организастыг чорударынга Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Тес-Хем районнар болгаш Кызыл хоорай эки белеткенген. Ол районнарда болгаш Кызыл хоорайда харылзаа ажылдакчылары парлалга тарадылгазынга улуг кичээнгей салганнар, олар солуннар болгаш журналдар массаларны кижизидериниң херээнге партияның чидиг чеписээ болур, солун чүгле коллективтиг пропагандист болгаш агитатор эвес, харын коллективтиг организатор болур деп, В. И. Ленинниң сөзүн эки билгеннер.

Чөөн-Хемчик районга бижидилге кампаниязы эгелээриниң ырак мурнунда-ла колхозтарга, МТС-ке, албан, организация черлеринге нитиниң парлалга тарадыкчыларын шилип тургускулаан болгаш харылзаа конторазының ажылдакчылары арны чогуур сургалда болгаш бижидилгени чорударының чогуур санныг квитанциялары-биле хандырган. СЭКП райкомунун органы «Ленинчи өрүк» солун 1959 чылдың солуннарынга болгаш журналдарынга бижидилгени организастыг чорудар дугайында мурнуку үүл бижээн. Ынна 1958 чылдың бижидилгезиниң түңнелин кылган болгаш парлалга тарадыкчыларының эки ажылын көргүскен. Солуннарга болгаш журналдарга бижидилгени чорудун турарының ажылында бар болуп турар четпестерин үзүткээрлериниң дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалын район солуну ажылчы чоннарга тайылбырлап турган. Ол чорук чоннуң ортузунга масса-тайылбырлыг ажылды күштелдиреринче партия, комсомол болгаш профсоюлдар организацияларын мобилизастаан, ынчангаш бижидилге эгелээнден бээр харылзаа конторазынга солуннардан болгаш журналдардан 25 муң рубль кирген. Районнуң организациялары боттарының коллективтеринге чүгүлү хректиг болуп турар солуннарны болгаш журналдарны чагыгларын киргеннер. Кызыл хоорайга бижидилге кампаниязы эгелээриниң мурнунда бижидилге хүлээп алыр 15 пунктуларны тургузган болгаш ам бүдүүрүлгелерде, албан черлеринде 130 кижи парлалга тарадыр талазы-биле ажылдаан турарлар. Бижидилгени ажыттынганындан бээр тайгы 10 хонуунуң дургузунда солуннарга болгаш журналдарга бижидилгеден 50 муң ажыг рубль хоорайның харылзаа конторазында кирген.

Бижидилге кампаниязынга белеткениринің болгаш ону чорударының талазы-биле Бай-Тайга район (харылзаа конторазының начальниги эш Андреев, парлалга тарадылгазының организакчызы эш Потылицына) онза хожудап турар. Харылзаа конторазының начальниги эш Андреев совет парлалганың улуг ужур-дузазын чедир билбейн турар, ынчангаш ол бижидилге кампаниязың организастаар болгаш улуг-дыр талазы-биле болунуң дөрт хүлээлгезин күүсетпейн турар. Эш Андреевтиң шак ынчалы четпес чорудун көре тура СЭКП райкому аңаа кандыг-даа сагындырыг кылбаан.

Чаа-Хөл районга бижидилге кампаниязының белеткелин багай чоруткан. Ол кампанияга белеткелдиң чорун турарын СЭКП райкому ур үениң дургузунда сонуургап көрбөөн, оон туржук райкомнуң пропаганда болгаш агитация хилдизи бижидилге кампаниязы районда эгелээн бе азы эгелевээн бе деп чүвени безин сонуургавайн турган. А ол ышкаш Таңды районнуң харылзаа конторазының ажылдакчылары бижидилге кампаниязынга белеткел ажылдарын мырыңай чоруттаннар. Моон мурнунда харылзааның алакы органнарынга болгаш почта черлеринге солун бүрүзүнге бижидилге хүлээп алырын план өзугаар доктаадып турган чорукту СЭКП Төп Комитеди чоокта чаа шын эвес деп көрген болгаш бижидилгенің хостуг принцивиге таарышпас деп санаан. Солуннарны болгаш журналдарны план өзугаар тарадыр чорук чамдык черлерге солуннар болгаш журналдар чедиштирбейн турда өске черлерге артык болуп, бижидикчилерге албадап турар таварылгаларны болдурган.

Чамдык харылзаа ажылдакчылары ол айтышкынларны амдыгаа чедир билип ап шыдаваан болгаш парлалга тарадылгазын оларга планнап бээрин негеп турарлар. Харылзаачыларның сорулгазы болза, чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды чорудары, солуннарга болгаш журналдарга бижидикчилерниң негелде хереглелин өөренип көөрү болгур. Чамдык номчукчулар чугулачугула солуннарны болгаш журналдарны билбейн турарлар, ынчалдыңың толээзинде кандыг-кандыг солуннар болгаш журналдар үнүп турарыл, чылда чеже катап үнерил, алды айда болгаш чылда өртээ чеже рубль болурул деп чүвени олаарга харылзаа ажылдакчылары тайылбырлап бээр хүлээлгелиг. Эртем болгаш техника, үлетпүр болгаш тулуг, культура болгаш чечен-чогаал, өскээ ажыл-агый, медицина болгаш үлүс өөредилгезиниң дугайында бистиң чуртувуста дыка хөй журналдар үнүп турар. Совет номчукчу бүрүзүнге өн-не чугула болуп турар партия, комсомол болгаш профсоюлдар организацияларын болгаш журналдарга бижидилгени чедишкиннинг чорудар өөн районнарның харылзаа контораларын толаргай удуртур, хөй-ниитиниң парлалга тарадыкчыларын шилип алыр болгаш чер-черге таарыштыр тургузар талазы-биле оларга боттуг дузаны көргүзер ужурлуг.

Н. ПЕТРОВ,
областың парлалга тарадырының килдизиниң начальниги.

Шелков болгаш ооң өңнуктери

Каа-Хем райкүүскомнуң даргазы Анатолий Семенович Шелков бир-ле өртен бодунуң чуртаан турары «Центральная» деп доора кудумчуну дургаар «Енисейская» деп Сарыг-Септиң төп кудумчузунче базып оргаш, ында туттунуң турар 2—2 аал иштиг чурттаар, кайылыдаа кухнязы-биле кады 4—4 өрээл үш бажыңнарның тудуу дооступ турарын эскерип каан. «Кыш бетинде чурттаар болу бээр-дир эвеспе он, тудугжулар шоу-ла болганнар-дыр» деп боданып чораан. Бир белен апарган бажыңны кээп көрген-даа. Дарга күүскомнуң албан сылыр бажыңынга чоокшулап оргаш, база бирээни бодап каапкан: «Шелков дээрзи кым боорун база катап көргүзейн аар! Эптиг үе келбөөн чүве бе? Ону эрттирип каап болбас...».

Анатолий Семенович кабинеттинге кирип келгеш, телефон дамзазын алгаш, телефончуга: «Районо эргелекчизин берпеп!» деп шыңгыы чугаалаан, шынавыла эш Попковту кый деп алгаш, «менээ чедип кел!» деп каан, кабинетинин ол-бо талазынче ыңай-бээр баскылаан. Дарганың холу база-ла телефонда барган. Ол удаада шериг комиссариадынче долгаан, телефонга улуг лейтенант Кучаны келдирип алгаш, аңаа чугаалаан: «менде амдыгында... ийет... чедип кээр, 40 хире минута болгаш морлап кээриңер бе?»

Районо эргелекчизи Попков эжикке кестүп кээри билек, дарга чугаалаан:

— Тас кылдыр чурттаксап тур сен бе?

— Канчаар?— деп эргелекчи зайын тыпнайн удур айтырган.

Оон дарга эргелекчиниң ийи өрээл кончуг эки бажында чурттап турарын чугаалаан, оон артык дөрт өрээл башкылар бажыңы дооступ турарын аңаа медеглээн. Эргелекчи чүвениң ужурун билип каан, «хүнче көрүнген көзенектерлиг талазын...» деп бар чорда-ла, дарга «ийет, ийет» деп каан. Хүнде кабинеттеринге каш катап киржир хиреде олар үр-ле хол тудушканнар. Эргелекчи үнүп бар чорда, Куча уткуй кирип келген:

— Чедип келдим, эш дарга!

Оон дарга эгелээн:

— Силерниң бажыңнарны чылдың септен турар бис аа? Септээрге-даа ол-ла хире бажың-ыр ийин. Чаныңарда 135 дугаарлыг бажыңны силерге бодап септеди берген чүве болгай. Ол-даа канчаар. «Центральная» доора кудумчуда 4 өрээл бажыңнардан бирээни ап тур силер ийин.

— Башкылар чурттаар бажың дээни кай?—деп, офицер кайгап чугаалаан.

— Чайлыг херек — дээш, дарга бодунче айтып каан.

Бучаның арны хүннээректей бергеш: «чүгле хүнгээр талазы болза...» деп чорда, дарга аажок-ла чазык хүлүмзүрээн. Чүге? Офицер ону-даа керекке албаан. 4 өрээл бажың алыр кижи чүү дээр боор.

Ол хүнүң кежээзинде, Анатолий Семенович башкылар бажыңларын чамдык кижилерге аазап каапканда, Сарыг-Сеп ортумак школазының директору Алексей Оширович Антоновтуң кабинединге партия организациязының секретары эш Иванова, местком даргазы эш Михальченко болгаш местком кежигүннери чыглып келгеннер. Хуралды ажыткаш, эш Михальченко чугаалаан:

— Хүнүң айтырыы — башкыларга бажыңнар хуваары.

— Саналдар эгелээн: «Башкы эш Баканакова 7 чылда бажың маңан келген, аңаа чүү-даа мурнай бээр». «Ол шын». «Эштер Гаврина, Комбуй-оол сугларга ортаа бажыңны». «Шын, шын...»

Месткомнуң шинтпирин өзугаар дамзыны кылгаш, даартазында ону райкүүском даргазынга эккелгеннер. Дарга көргеш, «Биче маңнаар» деп каан. Каш хонганда демги дамзыны даргага база эккелген. Ам канчаар? Дарга ону чөпшээреп, бадылап каан. Ынчалзажок иштинде: «Хейле ынчап тур силер ийин. Ийи бажың чок-ла болгай». «Биче шуугажырлар ыйнаан...»

Бир-ле катап эш Баканакованы келдирип алгаш, районо эргелекчизи Попков чугаалаан: «Мээң бажыңымга орар апаар силер. Эки бажың ийин, барып көрүңер!» Башкы ол чеде бээрге, ында районнуң Культура бажыңының директору эш Жирнов ыңай-бээр базып турган. Тодаргайлаттының келгенде чүү болганыл дизе, эш Шелков Попковту чаа бажыңче киргеш, оон олурган бажыңын эштер Баканакова биле Жирнов оларга кайызынга-даа зазаан. Өске башкылар Комбуй-оол, Сат, Гаврина сугларга месткомнуң шинтпирин өзугаар алыр болган бажыңнарынга кээрге, ында Куча кадайы-биле бир хүнче көрүнген соңгалыг өрээлди «бо бистиң бажыңывыс» дижип турганнар. Башкылар-даа райкүүском даргазының бүдүүгээрлээр чоруун билип каан, бодап көөрге, элээн кижилер бажың чок калыр, дарганың шинтпири-биле «эки бажыңга чурттаксаан» кижилер башкылар бажыңынче кирер апарган болган. Оон башкылар дүне месткомнуң айтып бергени бажыңнарынче көжүп киргилей бергеннер.

Райкүүском даргазы биле районо эргелекчизи «хурал болур» дээш башкыларны кыйгыртып эгелээннер. Бир дугаарында эш Баканакованы келдиргеннер. Башкы кээрге хурал эвес, чүгле дарга биле эргелекчи болган. Олар башкыны чулаала кончааннар. Эш Шелков башкыны: «Силер ол хире бажыңга чурттаарынга ийлешпээн силер—деп дорамчылаан, а эш Попков:— «Сени ажылыңдан үндүрер мен» деп ыжанган. Ынчалзажок башкы дүжүп бербээн. Дарга биле эргелекчи аңаа хорадаан, прокурор эш Круглякты келдиргеннер. «Шагдаардан апаргаш, ында «Центральная» доора кудумчуда Куча, Попков сугларның бажыңынче кире берген кижилерни үндүр ойлат!» деп шуут дужааган. Оон эгелээш-ле ужуруаайы тывылбас чорук тенден барган. Улустуң улегер-чугаазы-биле алырга, хамык чүве хойтнакталган.

Ол айтырыгны СЭКП райкомунуң бюрозунга көрген: Эш Шелковтуң тайылбырыы дилээн: Ол бодунуң үүлгедиңнеп ойталаан, хамык буруну Антоновче чуй иткен. Ынчалзажок бюро Шелковту дөмей-ле буруудаткан. Аңаа шын эвес айтышкынны эде көөрүн дааскан. Шелков ам чүү канчаарын бодап турун берген. Ынчанмайн канчаар, ол өңнуктерин—Куча, Попков, Жирнов оларны «эпчок байдалга» таварыштырган-на болгай, оон ыңай месткомнуң шинтпирин өзугаар дамзыны оон чүүлдүгүнүн көрген чери база бар. Ол аразында Каа-Хемде кыштың тыныжы чоокшулаан, харның эгези дүжүп турар апаргаш.

Шелков дээрзиниң бодунуң сөзүнден ойталаар, чүве будаар чоруу чүгле бо эвес болгай. Ийи чыл бурунгаар, кыжын соокта башкы эш Вакулина бажың айтырыы тургузуп баарга, башкыга оон амгы чурттаан турары бажыңны бээр дугайында айтышкынны бижээш, коммунал конторазынче чорудун каан. Сөөлүнде аңаа башкы эш Монгуш база бажың айтырыы кылган. Даргаа демги-ле бажыңны бээр дугайында айтышкынны берген.

Башкыларның аразынга эпчок байдал тургустуна бээрге, партия райкому райкүүском даргазының оралакчызы эш Доржуга ону тодаргайлаарын дааскан. Ынчаарда коммунал конторазының эргелекчизи турган Черкашин деп кижи дарганың чаңгыс бажыңны ийи кижиге бээр дугайында айтышкынларын эккелген.

Оон ыңай Шелков коммунал конторазының амгы эргелекчизи Шипилин-биле кады кончуг шын эвес чорукту кылып турарлар. Олар бир дугаарында даргалар бажыңы септээр, оон-биле калыш чог кижилер—контораның ажылдакчылары, оон дараазында өң кижилер, адак сөөлүнде «өске» кижилер... Шипилин конторану бодунуң хуу лаңгыызы ышкаш көрүп, болунга ажыктыг талаже чүткүп турда, Шелков ону эдер хамаан чок харын деткип турар.

СЭКП райкомунуң бюрозу (райком секретары эш Шулбин) райкүүском даргазының үстүнде четпестери, ылангыя башкылар бажыңнарын туразында будаар бодаан чоруу бюрога илереп келген турдала, аңаа чогуур хемчегни көргүспээни база эдеп.

Эрге-дужаалын өскээр ажыглап, дүрүм-хоойлуну хажыдып турар Шелковтуң дугайын тускай көөрүн хөй-ниити маңан турар.

Н. УШИНСКИЙ.

Бии-Хем районунуң «Кызыл тараачын» колхозунуң мурнакчы саанчызы М. Бичии-уруг чыл эгезинден октябрь 1-ге чедир бир иректен-не 2165 кг сүтү саап алган.

Фото В. Уколовтуу.

Ак-Туругнуң уран-шеверлери

Ак-Туругда салым-чаяныг уран-шеверлер эвээш эвес. Оларның бирээзинге алаан налылай берген Черзи ирей хамаржыр. Черзиниң аңаөтбеги чазаныг, даарныр талазы-биле уктуг шевер улустар чораан. Ол сес харлыңдан эгелээш, ойнаар аът чазаар апарган. Кырган иези Кара-Быыза кадай оон чазаан ойнаар аъттарын байларга бергеш чиир чем диленин амыдыран чораан.

Черзи 18 харлыңда өзулуг шевер быыаңчы апарган. Оон хары ам алдан. Ол Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу. Ямзы-бүрү диринг амытаннарның дүрүү-хевирин болгаш өң нарын солун темалыг чүүлдер чаазан кылыр талазы-биле кергежилдиг уран-шевер тыва мастерлериниң бирээзи. Оон аңгыда ол бажың иштинин эт-херекселлерин эки чараш, көрүштүг кылдыр чаазар. Ол ышкаш аът, шыныгы, итил, быыаанчы, чадаган чазаар талазы-биле база мастер.

Ак-Туругда Черзи ашактан аңгыда Седен-Доржу, Маадыр-оол, Көк, Дамбыы, Монгуш Седен, Чындан, Майыңды, Дадар-оол дээн ышкаш уран-шеверлер база бар. Ылангыя чазаныкчы Көк чонар-даштан чүүлбүрү чүүлдер чазаар талазы-биле мергежилдиг. Эш Тадар-оол чес, хола, мөңгүн, демир аймаалдан ямзыбүрү шуткулга кылыр, а Дамбыы чазаныр талазы-биле кергежээн. Ол Тыванның нацмонал-хөгжүм херекселлерин эки кылыр болгаш оларга кончуг эки ойнап билир.

Ам удавас ноябрь айда Кызылта областың уран-шеверлериниң баштайгы хуралы болур болгай. Чаа-Хөл районунуң Ак-Туругта бо үстүнде уран-шеверлериниң кылганы ямзы-бүрү уран кылымалдарын өттөдилел херекселин делген, мастерлер боттарының дүржулгалын өскээ аныык кижилерге өөредир дугайында саналдарын райкүүскомга киирер.

Кол—организанчы ажылы. Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының гускай эртемниглери бодунуң ажылын чорударда, көдээ ажыл-агый бүдүүрүлгезиниң болгаш көдээ ажыл-агый ажылдарының организастаашкының эжиндеринче, СТС, МТС, колхозтар болгаш совхозтар ажылдакчыларыбиле дириг харылзааны боттандырып база организас-бүдүүрүлгечи ажылды үүгүлүг чорударыынче кол кичээнгейин болгаш күжеңнишкиннин мөөңнээри Дүрүмде онзалап демеглеттинген.

(«Ажылчы чоннар депутаттарының Совоттары» деп журналдан).

Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының дугайында Дүрүм

Колхоз тургузуун улам ынай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1958 чылдың апрель 18-теги доктаалында чер-черниң онзагай байдалдарын барымдаалап тургаш, район Советтериниң күүскомнарының составынга тургустунган көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының дугайында Дүрүмүү бадыгаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниге дааскан.

Ол доктаалды күүседири-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Федерацияның көдээ ажыл-агый Министерствозунуң кирип келгени «Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының Дүрүмүн» бадылаан.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязы болза, ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң органы болгаш бодунуң ажыл-чорудулгазының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Совединге, оон күүсекчи комитединге-даа, облкүүскомнуң, крайкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелинге, АССР-ниң көдээ ажыл-агый Министерствозунга-даа чагыттыр деп Дүрүмде чугаалаан.

Инспекцияның эрге-хүлээлгези. Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязы көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң, 100 га ажыглалдыг черге хамаарыштыр көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улгаттырарынга колхозтар болгаш совхозтар черни эки ажыглаар талазы-биле планнарының күүселдезин организастаар, а ол ышкаш районнуң девискээринге көдээ ажыл-агыйны шын чорудары дээш контрольду боттандырар.

Районнуң көдээ ажыл-агыйының бүгү адырларын таарыштырар болгаш хөгжүдер талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның ажылын улуртурун көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязына хүлээндирген. Ол болза, колхоз, совхоз бүрүзүнге продукцияның чаңгыстың хемчээлинге хамаарыштыр күш-ажылды болгаш хөрецилерни өң биче хемчээлдин-биле чарыгдап тургаш, күш ажылының продукциязын бүдүрерин улгаттырарынга, бүгү культураларның дүжүдүн бедидер, тарылга шөлдерин калбартыр болгаш оларның өң-не ажыктыг тургузуун доктаадыр, малдың чаягаар бүткен мал чемнери—сигеннериң хоолуун бедидер талазы-биле, а ол ышкаш малдың, куштуң баш санын көөдүдүр болгаш оларның продуктулуун бедидер, бөдүүн, шыктыг болгаш концентрастаан чемнерин малдың баш санына хандырар талазы-биле хемчегларни ажылдан кылырының организакчызы болур ужурлуг.

Инспекция болза, мурнакчы ажыл-агыйларның болгаш мурнакчыларның ажылының дүржулгазын түннээр, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде эртемниң мурнакчы дүржулгазын болгаш чедишкиннерин пропагандалаар болгаш нептередир, районга даяныр-дүржулгалыг ажыл-агыйларны болгаш көдээ ажыл-агыйның делгелгелерин чорударын организастаар хүлээлгелиг.

Колхозтарга болгаш совхозтарга көдээ ажыл-агый культураларының үрезин ажылын организастаарын, райончуткан бедик дүжүттүг сорттарны нептередирин болгаш бүгү ажыл-агыйларның сорттуг тарылгаже шилчиирин хандырарын, сорттар чаарттырын болгаш сорттар солуштурарын организастаарын, үрезиннерниң сорттуг болгаш тарымыр шынарларынга база чимис-кат культураларының олуртулга материалдарының техниктиг байдалдарынга күрүне стандарттарын сагыырын контрольтаарын, үрезин ажыл-агыйларының болгаш шенелде-үрезин лабораториязының ажылын удуртур хүлээлгелиг.

Районнуң инспекциязы колхозтарга болгаш совхозтарга органиктиг удобриелер чыылдырар, минеральдыг удобриелер тып алыр болгаш оларны шын ажыглаар талазы-биле ажылды организастаар болгаш контрольдаар.

Уксааларны райончударының планынга дүүштүр инспекция болза, үрелел херээн болгаш малдың өң-не үнелиг уксааларын нептередирин, көдээ ажыл-агый малдарын тарын боозадыр арганы калбаа-биле нептередин тургаш, эки-эки бүдүрүкчүлерин өң улуг хемчээлдин-биле ажыглаарын организастар. Ол болза күрүненің үрелел дептеринге үрелиг малдарны бүрүткээрин организастаар, көдээ ажыл-агый малдарын тарын боозадырының талазыбиле район станцияларын болгаш инкубатор-куш ажыл станцияларын удуртур, күрүненің үрелиг рассадниктериниң болгаш үрелел совхозтарының ажылын хынаар. Районга ветеринар албаның организастаарын болгаш колхозтарның, совхозтарның база ветеринар албаны-биле хандыртынмаан өске-даа бүдүүрүлгелерниң, организацияларның малдарын болгаш куштарын, а ол ышкаш чоннуң бот-өнчүзүнде турар малдарны болгаш куштарны ветеринар талазы-биле хандырар. Ол болза районнуң мал эмнелгезинин, оон чагыргазында эмнелге участоктарының, пунктуларының болгаш районда бар өске-даа ветеринар албан черлериниң ажылын контрольдавышаан, оларны удуртур, районнуң бүгү ветеринар албан черлерин, а ол ышкаш колхозтарны болгаш совхозтарны эмнер-биле болгаш эргежок чугула инструментилер-биле хандырар ужурлуг.

Колхозтарның, совхозтарның, СТС-тиң тускай эртемниглери-биле кады көдээ ажыл-агый үүштериниң хоралакчыларын болгаш аарыгларын чогуур үезинде илередирин, көдээ ажыл-агый үүштериниң хоралакчылары-биле болгаш аарыглары-биле демисел талазы-биле хемчегларни колхозтарның, совхозтарның, СТС-тиң удуртукчулары, тускай артемниглери-биле кады чогаадып кылырын, а ол ышкаш ол хемчегларни боттандырарын болгаш оларның күүселдези дээш хайгаралды организастаарын район инспекциязына Дүрүм хүлээндирип турар.

Район инспекциязы болза, перспективтиг болгаш чылдың бүдүүрүлге-саң-хөө планнарын, а ол ышкаш түс-түс көдээ ажыл-агый ажылдарын чорударының ажылчы планнарын чогаадыр, тракторлар, комбайннар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый техниказы садып алырының чагыгларын төлевилеп кылыр талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаар, районнуң көдээ ажыл-агыйын хөгжүлгезинин, планнарын көөрүнге киржир хүлээлгелиг.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын сагып, колхозтарның орулгаларын шын хуваап турарын болгаш ревизия коммиссияларының ажылын үргүлчү контрольдаарын, күш-ажылды организастаар, нитиниң бүдүүрүлгезинин түннелдеринде колхозчуларның материалдыг сонуургалдарының дугайында хемчегларни чогаадып кылыр, бухгалтер учёлун таарыштыр тургузар, чыл болгаш квартал отчёттарын чогаадыр болгаш колхозтар баштаар черлериниң саң-хөө-ажыл-агый ажыл-чорудулгазынга ревизияны доктаамал чорударын организастаар талазыбиле колхозтарга дузалаарын инспекцияга дааскан.

Район инспекциязының даралызында эрге-хүлээлгелери Дүрүмде база тодаргайлаттынган:

Колхозтарның бүдүүлге хереглелдеринге кыска хуусаалыг болгаш узун хуусаалыг чөлиниң талазыбиле планнарны чогаадыры болгаш күрбанк салбырынга ол планнарны киирери;

колхозтарның болгаш совхозтарның черлеринге хову камгалалы ыяш тарылгазын организастаары, а ол ышкаш ыяш ажыл-агый черлери чок районнарда колхозтарга, совхозтарга ыяш ажыл-агыйны чорударын удуртуру болгаш контрольдаары;

мелиоративтиг (суттарылга болгаш курганылга) ажылдарны чорудар, суг ажыл-агый тудугларын ажыглаар, тускайжыттынган станцияларның (аърга-ыяш-мелиоративтиг болгаш машина-мелиоративтиг, сепителге-техника станциялары) колхозтар, совхозтар-биле кереелиг мелиоративтиг ажылдарын чогуур үелинде болгаш эки шынарлыг кылыр күүселери дээш контрольдаар талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаары;

колхозтар даргаларының, бригадирлерниң, фермалар эргелекчиларының, учёт-бухгалтер ажылдакчыларының болгаш көдээ ажыл-агый тускай эртемниглериниң мергежилин бедидер талазы-биле ажылды организастаары; массалыг кадрларны өөредир, көдээ ажыл-агыйның заочный өөредилгезин хөгжүдер талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаары; колхозтарның тускай эртемниглериниң болгаш удуртур ажылдакчыларының тускай учёдун чорудары;

көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алыр дугайында колхозтар-биле кереелерни белеткел организацияларының шын болгаш чөтүүр үезинде чарарын хынаары; ол кереелерниң күүселдези дээш, колхозтардан, совхозтардан хүлээп алдынып турар продукцияларның шынарын шын тодаргайлаары дээш, хүлээп алынган продукцияларны өртектериниң талазы-биле доктаатты-нган шынарынга дүүштүр колхозтар, совхозтар-биле чогуур үезинде санажылганы чорудары дээш контрольдаары;

колхозтарның тускайжыдылгазын барымдаалаан, күрүненің көдээ ажыл-агый продуктулары садып алырының гектар барымдаалаан нормаларын чогаадып кылыры.

Инспекцияның эргелери. Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының агротехника болгаш үрезин ажыл-агый айтырыгларының, а ол ышкаш зоотехниктиг айтырыгларының талазы-биле айтышкынларын колхозтарның, совхозтарның, СТС-тиң болгаш МТС-тиң удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң күүседири ыяавыла алган.

Агротехниктиг болгаш зоотехниктиг корум-чурумнарны үргүлчү хамыгканда район инспекциязының кол агроноому болгаш кол зоотехникти бүрүүлүг кижилерни харылзаагаже киирер дугайында саналдарын райкүүскомга киирер.

Кол—организанчы ажылы. Көдээ ажыл-агый талазы-биле район инспекциязының гускай эртемниглери бодунуң ажылын чорударда, көдээ ажыл-агый бүдүүрүлгезиниң болгаш көдээ ажыл-агый ажылдарының организастаашкының эжиндеринче, СТС, МТС, колхозтар болгаш совхозтар ажылдакчыларыбиле дириг харылзааны боттандырып база организас-бүдүүрүлгечи ажылды үүгүлчү чорударыынче кол кичээнгейин болгаш күжеңнишкиннин мөөңнээри Дүрүмде онзалап демеглеттинген.

(«Ажылчы чоннар депутаттарының Совоттары» деп журналдан).

ФИНЛЯНДИЯ СОҢГУЛДАЛАР СООНДА

Финляндияга июльда болган парламент соңгулдаларының соонда үш айлар эрткен. Хуусаа мырынай улуг эвес. Ынчалзажок ол үениң дүргүзүнде чүрттүң ниитилел-политиктиг амыдыралынга чамдык өскерлиишкиннер болгулаан, оларның колу болза, реакцияның болгаш депшилгениң күштериниң аразында демиселдиң чидиглениги болур, бо чорук Финляндияның хөгжүлдезин дериг эәлдирер деп идегелдериндеи ам-даа адырылбаан кедергей барын үзелдиг идегеттериң шавар халдаашкыны-биле болдунган. Сөөлгү айларда онза күш-биле илергейлеттинип келген ындыг янзылыг чүткүлер соңгулдалар соонда чүрткә тургустунган байдал-биле сырый холбаалыг.

Финлянд сеймге (парламентиге) болган июль соңгулдалары Финляндияның улузунуң Демократтыг эвилелинге (ФУДЭ) чайынналчак тиилелгени бергени билдингир болгай: ол эвилел соңгукчуларының эң хөй санныг бадылашкыннарын алган болгаш ооң фракциязы сеймде эң хөй санныг (200-тен 50 мандаттарлыг) болу берген. Социал-демократтарның оппозициг бөлүү сеймде өлүмнүг хөй санныг (13) олуттарлыг, ук болук болза ол партияның дайын талазы-биле кем-буруулуг идегет чораан Таннер баштаан барыын үзелдиг удуртулгазының шугумуна удур демисежин турар. Фин аграрийлер партиязының—Аграр эвилелинин парламент мандаттарының саны (48) кызырылган, ынчалзажок мурнуку хевээр кончуг хөй болуп арткан. Социал-демократтыг партияның, тодаргайлап чугаалаарга, барын үзелдиг удуртулга баштап турар ооң ындыг болуунуң сеймде төлөөлөгени (38) эвээжээн. Сеймде арткан 51 мандаттарны коалиционерлериң ажык реакцылыг партиязы, а ол ышкаш Финляндияның буржуаз Швед улусчу партиязы болгаш Улустуң партиязы алган. Хоорайның болгаш көдээниң хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери амгы финлянд сеймниң депутаттарының ниити санының дөрттүң үжү чыгам болуп турар, а сеймниң шуут-ла буржуаз кезээ—дөрттүң бириниен биче-ле хөй болуп турар деп «Кансан уутисет» солун саналаан.

Парламент олуттарының ындыг хуваалдазы фин улус чүрттүң демократтыг хөгжүлдезиниң болгаш чүрттүң «Паасикиви шугуму» деп ат-биле сурагжаан даштыкы политиктиг угланыышкының быжыглаарының шугумунда турар хөй-ниитиниң ындыг бөлүглежиишкиннеринге болгаш күштеринге деткимче берип турарының дугайын тодаргай чугаалап турар-дыр. Финляндияның чаа чазаан тургузары база ындыг оруктап баар боор деп харын манап болур турган ийик.

Ынчалзажок ындыг янзылыг идегелдер чүү-даа болбаан. Финляндияга парламент соңгулдаларының соонда чүрттүң чагырыкчы бөлүктериниң ооң парламент өзу-чурумун канчаар көрүп турарының дугайында мынчага чедир тургустунуп келген бодалды үрээн болуушкуннар болган. Социал-демократтыг партияның барын үзелдиг удуртулгазыбиле сүлчөлежип алгаш, ажык реакционерлер болза, соңгукчуларның парламент соңгулдаларына илергейлээн тура-соруунга таарышкы дет ындыг чазакты тургузар чорукту болгурбаннар. Сөөлгү чылларда эң-не барын үзелдиг кабинетти ындыг-ла үр болбаан чугаалажышкыннарның соонда тургускан. ФУДЭ-ниң төлөөлекчилерин чазакка шуут-ла кипрбээн, чүге дээрге социал-демократтыг партияның удуртулгазы эвилел-биле кады ажылдажылгадан ойталаан. Чаа чазактың составында барын үзелдиг социал-демократтарның беш төлөөлекчилери, коалистиг партияның үш төлөөлекчилери, швед болгаш улусчу партиялардан бир-бир төлөөлекчилер, Аграр эвилелинден беш төлөөлекчилер кирген... Биргээр чугаалаарга, чаа кабинетте баштакчы байдалды барын үзелдиг социал-демократтар, оларның-биле чазакта кады ажылдажып турар коалиционерлер база шведтерниң болгаш финнерниң буржуаз улусчу партияларының төлөөлекчилери эөлеп алган. Аграрлар канчанганыл дээрге, олар боттарының чазакка мурнундагы сөөлдарын херек кырында чидиргеннер. Коалиционерлер дайын соонда фин чазакка бир-ле дугаарында киргенин маңаа немей чугаалаар херек. Тургустунган байдалды үнелеп көрбүшаан, «Пяйван саномат» солунуңу бижээни болза: «Парламент соңгулдаларының түннелдериндe Финляндия чөөн үзелдиг хөй-нуруунуң сеймниг болган. Ынчаарга чазакта кол роль кедергей барыын үзелдиг идегеттерге хамааржын турар-дыр».

Бо бүгү Финляндияның ниитилел-политиктиг амыдыралынга сөлдарын чедирбейн барып шыдаааны чаягаар-ла билдингир. Эң-не реакцылыг, ооң иштинде фашистиг идегеттериң мыңдыг дүвүрээзиниг болгаш ажыы-биле антидемократтыг ажыл-чорудулгазы чүткә шагдакы сычаан мынчалдыр көстүп көрбээн деп Финляндияның демократтыг парлалгазы демдеглеп турар. Мурнундагы шюцкорларның болгаш «чепёк талазы-биле халышкыларының» сүлчөзи, дешилгелиг организацияларның хуралдарынче оларның халдаашкыннары, антисоветтиг халдакчы чугаалар—бо бүгү Финляндияда улам-на үргүлчүүн болуушкуну болуп бар чыдар. Мооңбиле кады реакционерлер болза күрүнеде болгаш хөй-ниити организацияларында чугула туруштарны эжелеп алырынче далажып турар. Эрткен үениң болуушкуннарының дугайында янзы-бүгү номнарга болгаш кинофильмнерге антисоветтиг нүүлдерни чаагай сеткилдиг көрүп турар ындыг кижилерни олар фин парлалга хынаддазының органнарынче чорудуп турар, ол кижилер чижээлээрге, Венгрияга контрреволюстуг үймээн ышкаш ындыг болуушкуннарны чөптүг чырыдарынга удурланып турарлар (ол темага хамаарышкан венгр фильмни Финляндияда хоругдаан, ынчалзажок америк фильмни үнүлүрнин чөпшээрээн болуп турар). Олар даштыкы херектер талазы-биле сейм комиссиязынче Таннер болган чоокта чаа антисоветтиг чүдек-бүжар нүүлдү кылган чөнгээчи Тоуминен ышкаш ындыг кижилерни чорудуп турарлар. Барын үзелдиг бөлүктериң төлөөлекчилери Баттышкан Штаттарга болгаш барын талакы өскедаа чурттарга чоргулаан, а америк эмиссарлар (чажыт даалгалыг кижилер) Финляндияга чоргулаан.

АКШ-тың парлалгазының реакцылыг органнарының талазындан Финляндияже «сонуургалдың» күштелгени база бодунче кичээнгейни хаара тудуп турар. Чижээ, Ассошиэйтед Пресс агентилел чоокта чаа делегеренгей дыңнадыг чарлап, совет-фин харылзаалар дугайты кылы хайныгып, Совет Эвилели-биле экономиктиг харылзаларны кошкадырынче финнерни чыгап турган.

Америк агентилел чериниң чугаалы ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга садыглажыышкынны хөгжүдеринге Финляндияның бодунда удурланып турар кижилериниң атакалары-биле капсырлажып турар. Ол чорук хамыктың мурнунда, Финляндия Совет Эвилелинден чүү-даа сөөртүп үндүрбейн турар, ындыг болганда фин бараанларны Совет Эвилелинче сөөртүп киирерин калбарткан херээ чок дээр аннынг чүвени бүзүредир дээр орадажыышкыннардан илергейлеттинип турар. Совет бараанларны Финляндияже киирип турарынга болгарга, фин бараанларны ССРЭ-же киирип турарын дыка көвүдеи көргүзүп турар чурагайларны бадыткал кылдыр мегелеп көргүзүп турар.

Совет-фин садыглажыышкынче реакцылыг бөлүктериң халдаашкыннары—совет-финлянд найыралдың болгаш кады ажылдажылганың экономиктиг үндезининче атакалардыр. Моңа айытыышаан, Финляндияда дешилгелиг хөй-ниити болгаш чүвени чөптүг бодаар бүгү-ле кижилер совет-финлянд садыглажыышкынның талазында реакцияның чимзенишкиннери канчаан-даа күрүне политикалының илерели болбайн турар дээрзин онзалап демдеглеп турар. Аңаа үдүр маргышкан херек чок, чүге дээрге ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында садыглажыышкын кеззеде кайы-кайызынга ажыктыг үндезинге хөгжүп келгени болгаш дайын сөөлүүлеги үеде ажыл-агый бергедээшкиннерин ажыл эртер база даштыкы садыг балансызын деңнештирер талазы-биле чогум-на харын ол Финляндияга дузалаары ниитиге билдингир болгай. Финляндияның чамдык көскү ажылдакчылары боттарының чүртүүнүң эрге-ажыктарын херекке албайн, Барыын чүк-биле чаңгыс талалыг садыг чорудулгаларын калбартыр болгаш ол чорудулгаларны Чөөн чүк-биле чорударын кызырар дээш фин коммерсантыларга болгаш бүдүрүлге эәлеринге оорталаттыныш турар ол байдалды база көрбейн барып болбас. Чижээ, Финляндияның садыг болгаш үлетпүр министерствозунуң садыг киллизиниң начальниги Кархоненниң хөйүн мурнунга чугаазының дугайында чугаа чорup турары бо. Чоокта чаа Туркуга коммерсантылар ниитилелиниң хуралынга чүве чугаалаа тургаш, социалистиг чүрттарже экспортту кызырарын алдаарты сумелээн.

Ындыг янзылыг чугаалар фин бедалдың илерели кылдыр көрүүмези билдингир. Совет-финлянд садыглажыышкын дугайында ындыг янзылыг бодалдарны чамдык фин солуннар, чижээ, «Хельсингин саномат» ойтур шаап болур турганы чажыт эвес. Моон-биле холбаштыр совет-финлянд садыглажыышкынга реакцылыг бөлүктериң тургузуп турар нарыыдамышкыннары амгы чадазында безин чонуңуң ажыл-биле хандыртынган турары ышкаш талага каражалыг чорудуп Финляндияга таварыштыра бергенин демдеглеп болур. Сөөлгү үеде чүрттө ажыл чоктар 25 муң ажыг кижи четкен, бир эвес найыралдыг ийи чүрттарның аразында бараан солчулгазының хөгжүлдезин чүвени хандыр көрбес бөлүктер моондактаар болза ажыл чокталыышкыны өзери чигзиниг чок. Ол айтырыгның нарынын айытыышаан, Аграр эвилелиниң «Маакансa» солуну мынча деп чөптүү-биле демдеглээн: «Бир эвес ССРЭ-ден импортту көвүдетпес болза, ооң чайлаш чок түннели экспорттуң кызырыышкыны болур, ол чорук чоннуң ажыл-биле хандыртынган турарын барымдаалап алыр болза, кончуг багай болур. Совет Эвилелинче экспорттап-даа турар болгаш оортан импорттап-даа турар бистиң үлетпүр бөлүктеривис бо кадык бодалды билген турары болгаш Совет Эвилели-биле бараан саарылгазын аңаа үндезилендир тургускан турары чогуур ийик».

Фин социал-демократтарның таңнержи бөлүүнүң ажыл-чорудулгазының Финляндияның эрге-ажыктарына чөрүшкек чоруу сөөлгү үеде база күштелген. Финлянд металл болбаазырадыр үлетпүр болуунуң продукциязын Совет Эвилелинче экспорттап болгаш дыка хөй санныг финнерни ажыл-биле хандырып турар боорга, ол үлетпүрнү хөгжүдеринге социал-демократтарның удуртукчузу Таннер хоралакчы чугаалары-биле удурланып турар. Барын үзелдиг социал-демократтарның профэвилел шимчээшкининде чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазы улам-на калбарып турар. Кежигүннериниң хөй нуруузу фин социал-демократияның таннержи удуртулгазының шугумунга удурланып, ону буруу шаап турар Финляндияның профэвилелдериниң Төп каттыжышкынына удур демисежин турар чарылдырыкчы профэвилел төвүн тургусканы бо чоруктуң тодаргай илерели болган.

Парламент соңгулдаларының соонда Финляндияда тургустунган байдал финлянд патриоттарының ортузунда улам-на улуг дүвүрээзинни хайныктырып турар. Финляндияның Коммунистиг партиязының ТК-зының чоокта чаа болган пленуму резолюция хүлээп ап, идепкейжип турар реакцияга ойтур шавыышкын бээриниң болгаш чүрттүң хөгжүлдезин национал эрге-ажыктарга, улустуң эрге-ажыктарына таарышкан оруктап база дагын угландырарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

Компартияның кыйгырыы Финляндияның чонуңуң хөй нуруузунуң өзулуг хөөннерин айтып турар. Коалиционерлериниң, болгаш таннержилериниң чүткүлдери хосталгага, күш-ажылга ынакшылдыг фин улуска канчап-даа таарышпас болгаш өскөннешкек болуп турар. Фин улус Чөөн чүкте бодунуң улуг кожазы-биле кады ажылдажыгланың болгаш кайы-кайызынга дузалажырының найыралчы харылзаларының туружунда быжыы-биле турарын дешилгелиг фин парлалга демдеглеп турар.

П. РЫСАКОВ.

„Пионер“ деп америк ракета өртенип калган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң Вашингтондан дамчытканы болза:

Гринвичниң шагы-биле 04.50 шакта (Москва шагы-биле 7.40 шак турда) АКШ-тың шериг-далай күштериниң парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турары болза «Гавайның хайгаарал станциязы Гринвичниң шагы-биле 03,46 шак турда «пионер» деп америк ракета-биле харылзазын ышкынган».

«Гавай станциязындан алдынган медээлерни сайгарып көргениңден илерээни чүл дээрге, «Пионер» черниң атмосферазынче Гринвичния-биле 04.00 шак турда дедир дужүп бады келген болгаш бодап турары-биле алырга, атмосферага дедир ээп келгениниң соонда оон өртенип калганын көргүзүп турар» деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Бодап турарындан алырга, ук снаряд атмосфераже, чижээ-биле, Оожум океанның кыры талада мурнуу широтаның 20 градузунуң болгаш барын долготаның 106 градузунуң өрезинга кээп дүшкен болуп турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чамдык төлевилелдерни ажылдап кылырда кошкак хөгжүделиктиг чүрттарга идиг бээри-биле тускай фондуну тургузар дугайында экономика болгаш сан комитединиң ажылдап кылган резолюциязын КНО-нуң Кол Ассамблеязының октябрь 14-теги пленарлыг хуралынга түүлдүгүнүн көргөн.

Калбак чугаалажылга чорup турарының үезинде Индияның төлөөлекчизи ол фондуну эргелээр чөвүлелди комитеттиң резолюциязында көрүп турары ышкаш экономика болгаш социал чөвүлел эвес, харын Кол Ассамблея соңгаан турар дугайында эдигни киирген. Ол эдигни бадылашкынларының хөй нуруузубиле хүлээвээн. Ол эдиг дээш 30 чүрттарның төлөөлери (Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының деткээни чүрттар) бадылаан.

Кол Ассамблеяга бодунуң чугаазынга Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи Г. П. Аркадьев совет төлөөлериниң бодалы-биле алырга, тускай фондуга кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чокка, делегейниң бүгү чүрттары киржип болур деп медеглээн. Фондуга дадывырларны национал валюта-биле азы фондунуң киржикчизи чүрттарның кузээнин ёзугаар өске кандыг-даа валюта-биле киирген турар ужурлуг. Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи фондунуң кол директорунга кошкак хөгжүделиктиг чүрттарның бирээзиниң төлөөлекчизи соңгуттурган турарын деткээн болгаш фондуну чаарыылганың болгаш хөгжүдениң делегей банкызынга чагырткан турарынга удурланган. Тускай фондунуң акша-хөрөнгилериниң чамдык хуузун кошкак хөгжүделиктиг чүрттарга үлетпүр тудуун шуут акшаландырарынга тускайлаан турар дугайында Индияның болгаш Сауд Аравиязының саналдарын ол деткээн.

КҮР-нуң чазааның үжен ийиги шыңгыы сагындырыы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Октябрь 15-те ийи америк шериг корабльдери бистиң чүргүвүстүң девискээр сугларынга Фуцзянь можунуң Пинтань районунга шургуп киирип келген. Ооң мурнунда октябрь 14-те бир америк шериг самоледу Гуандун можунуң Вайлиндиндао ортулуунуң кырынга агаар делгеминче шургуп киирип келген.

Бистиң чүргүвүстүң даштыкы херектер министерствозунуң төлөөлекчизи дараазындагы түүлдү медеглээр кылдыр төлөөлеттирген: сөөлгү хүннерде америк шериг корабльдери болгаш самолеттары бистиң чүргүвүстүң девискээр сугларынче болгаш агаар делгеминче Мацзудао, Пинтань болгаш Вайлиндиндао ортулук районнарынга соксаал чок шургуп киргилээн. Бо дээрге АКШ дайынзырак чөнгээлерни ам-даа чорудуп турарының болгаш дүшкүүрлүг байдалды тургузуп турарының дугайын чугаалап турар-дыр.

Агрессорларның кем-буруулуг үүлгедиглериниң тодаргай бүзүредилгезиниң делгелгези

ПЕКИН. (СЭТА). Америк бүдүрүлгениң «Сайдуиндер» дээр боду башкартынар снарядтарын ажыглап турар америк агрессорларның болгаш чанкайшичи бөлүктүң кем-буруулуг үүлгедиглериниң тодаргай бүзүредилгезиниң делгелгезин КҮР-нуң камгалал министерствозу Пекинде октябрь 14-те ажытканың Синьхуа агентилели дамчыткан.

«Сайдуиндер» дээр боду башкартынар снарядтарның кезектерин, а ол ышкаш Вэньчжоунуң районунга болган агаар тулчуушкунунга ол хевириниң боду башкартынар 5 снарядтарын сентябрь 24-те американнарның айтыышкынын ёзугаар ажыглаан болгаш Кыдаттың УХАның шериг-агаар күштериниң бир самоледун ацдара аткан чанкайшичи шериг-агаар күштериниң кемниг үүлгедиглерин тайылбырлап турар схемаларны делгелгеде делгеп көргүскен.

Боду башкартынар снарядтарны ажыглаан америк империалистерниң болгаш чанкайшичи бөлүктүң кемниг үүлгедиглерин бүгү чүрттүң шериг албаныгларының болгаш улузунуң шинчилиг буруу шаап турарының дугайын болгаш боду башкартынар снарядтарның базаларын америк империализмчин тургузуп турарынга удур бүгү делегейниң улустарының демиселиниң дугайын чугаалап турар хөй фоточуруктарны база ында делгеп көргүскен.

Кипр. Никозия. Англи солдаттар туттуруп хоругдаттырган киприжилерни орук дургаар таңнылдап бар чорлар.

Фотозу Эллес преттин.

ЛИВАННЫН ЧАА ЧАЗАА

БЕЙРУТ. (СЭТА). Караменин 8 кижи составтыг чазаның албанындан дүшкенин Ливанның президентизи Шехаб октябрь 15-те дүнекинин 2 шакта хүлээп алганын парлалга дыңнадып турар.

Оон-биле кады республиканың президентизи чазактың чаа составын Рашид Карамени баштадыр 4 кижи составтыг кылдыр бадылаан болгаш Бейрут радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, министрлер дужаалдарын мынчалдыр хуваашкан: Рашид Караме—премьер-министр, сан министри, национал экономика министри, национал камгалал министри, информация министри; Хусейн Уэйне—даштыкы херектер министри, юстиция министри, планнаашкын министри; Раймон Эдде—иштики херектер министри, социал херектер министри, почта, телеграф болгаш телефон министри; Пьер-Джемаель — премьер-министриниң оралакчызы, хөй-ниити ажылдарының министри, чыгыышкын министри, кадык камгалалының министри, көдээ ажыг-агыйның министри.

Мынчангаш, чаа чазактың составында «Национал каттыжышкын фронтузундан» ийи төлөөлекчи (Караме биле Уэйне), «Катаиб» партиянның удуртукчузу Джемаель болгаш Ливанның национал блок партиязының удуртукчузу Эдде кирген.

Национал эптежишкиннинг оруун тывар база Ливанда америк ажелел шериглериниң камгалалы-биле Шамуннуң талалакчыларының болгаш Шамуннуң бодунуң шажын талазынга күткүп турары чөрүлдээни болдурбас соруга-биле Ливанның президентизи Шехай сөөлгү хүннериниң дүргүзүнде политиктиг партиялардың удуртукчулары-биле, күрүне ажылдакчылары-биле болгаш шажын удуртукчулары-биле хөй санныг сүмележишкиннерни кылганы билдингир болгай.

«Национал каттыжышкын фронтузу» чазактың составынга Джемаельди болгаш Эдени киргеи турарынга бодунуң чөпшээрелин берген деп «Орман» солун айтыы турар. Чүртка корум-чурумну болгаш ыржым чорукту катап тургузар херекке бодунуң мурнунда турар соруланы күүсеириинге чаа чазак долу чедишкиннерлиг болзун деп күзелин фронтунуң удуртукчуларының бирээзи Саиб Салам медеглээн.

КИНО.

„Амыдырал кымче хүлүмзүрүп турарыл“

Областың киноэкраннарында «Амыдырал кымче хүлүмзүрүп турарыл» чаа кинофильмни көргүзүп эгелээн. Бо фильмни «Арменфильм» деп киностудия бүдүрүп үндүргеи. Фильмниң доңчу утказы мындыг:

Ереванның Даг институдунга Карлен биле Левон беш чыл иштинде өөренип келгеннер. Ол чылдарның дүргүзүнде оларның найыралы улам быжыгып турган. Ындыг болза-даа кижи мөзү-шынарының талазы-биле олар мырынай аңгы-аңгы: Карлен—аажыы хайнышкынныг болгаш чугаакыр, а Левон — чүве ыыттавас, тыртынчак.

Институт доосканының кежээзинге өңнүктериң аразынга баштайгы таарымча чок чорук болган—хуралга Карлен сөс алгаш, болуунуң коя чугаакырының аайы-биле ыракта рудникке барып ажылдаар дугайында, аңаа баргаш ёзулуг шынарын көргүзер дугайында институт доосканнарны кыйгырып турар. Кайнаар-даа барбайн Ереванга артып калыр дээнирни ол чидин-биле буруу шаап чугаалаар. Хоорайдан шуут чорup, ырак бүдүрүлге черлериге барып ажылдаарындан ойталап турар болдунуң эжи Левонну база дыңзыы-биле болгаш чөптүү-биле, кам чокка ол шүгүмчүлээр.

Карлен боду болгаш ооң ынак уруу Заруи—кайызы-даа ырак рудникке баргаш, ийилээн хол-холунда туттунчуп алгаш ажылдаарын күзеп турарлар.

Ынчан турда херек хенертен өскерли бээр. Чүл дээрге бодунуң берген сөзүнге шынчы Заруи болгаш чоокта чаа-ла шүгүмчүледип турган Левон (ада-иези удурланып турда-ла) рудникке барып ажылдаарыбиле чоруптарлар. А Карлен дээрге «бергелерге удур дидими-биле демисежин киреринче» кыйгырып турган хирезинде-ле, ол сөстерин уттупкаш, ынак уруу Заруи чугаалап турда безин, Ереванга артын калын, кол эргелеле инструктор болуп ажылдап артып калыр.

Левон рудникке чеде бээрге, ону рудниктиң инженеринге төмүйлаан. А Заруи—уруглар садының кижизидикчизи болуп ажылдай бээр. Левон чүткүлдүү-биле ажылдап кириптер болгаш ооң кызымаккай, шинитирлиг шынары дээш ажылчыннар база ону хүндүлеп турар. Ынчаарга Заруи—«мээң Карленим Левоннуң орнунга мынчалдыр ажылдап турган болза-аар» кылдыр бодап чорup турар.

Левонну хоочун дагжы Аракел онза бүзүреп-биле көрүп, берге өйлерде ону деткип, сорук киирип турар.

Черниң каттары холуна бергениниң хараазы-биле чер иштиниң чиде берген байлаының дугайында болгунуң чажыдын аныяк инженер Левонга Аракел чугаалап бээр. Ону тып алыр болза, чер иштинден казып алыр байлак көвүдээр ужурлуг. А Левон бөлүк чүткүлүүт кижилербиле кады ону ыялыыла тывар деп шинитирлээр. Чүгле ол байлакты тып алыры рудниктиң чедишкининг болурунга дузалаар. Ынчаарга кол инженер Баблоев рудникти, ында ам байлак чок-тур дээш, шагдала хаап каатар болап турган.

Ол аразында Ереванда болдунуң ынак уруун Левон кончуг сактып турар болгаш Левон биле Зарунинг рудникче кады чорup барганын Левоннуң ол уруу болдунуң эжинг хоптап бижээн чагаазыпдан нок чаап, сеткили аарып чорup турар. База ук уруг ол дугайын Карленге каразынчыг хевир-биле чугаалаптар. А херек кырында Левон биле Зорунинг аразында кандыг-даа чүве чок, аңаа таныштар турган. Ол ийде Карлен кол эргелелге турган, дүжүметсиг шинчи кире берген.

Бир-ле катап Левон рудникте таарымча чок байдалдың дугайында кол эргелелче хомудал бижиптер. Ол хомудал Карленнинг холунга кире берген болгаш рудникке чеде берген, бүгү чүвени тодаргайлап эксээр деп даалганы алгаш, Карлен аңаа чеде берген.

Бо удаада Левон биле Карлен бүдүрүлгеге база катап душчу бергеннер. Карлен янзы-бүрү кажар, харын хоралыг-даа хевирлиг хемчеглерни ап, бодунуң албан-дужаалы ажылган алгаш, Левонну бакка киирерин оралдажып турар. Байлак дилеп тып турган шахтага дуң болуп чаза тевишкин болу берген, аңаа улустар-даа балыгланган. Ол дугайында Левонда бүрүү чок.

Ынчалза-даа Левонну кол инженер Баблоев бүрүүдүп, акт тургузуп алгаш, ону прокурорга шилчидерин орадажып турар, чүге дээрге рудник черин байлак чок дээш ол хагдырар бодап турда Левон аңаа удурланып үнген болгаш ак-сеткилдин-биле ажылдап турар. Карлен база Баблоевтиң талалынче кирген.

Левоннуң талазында — ажылчыннар. Олар болза, Карленни рудниктен дедир кыйгыртып алгаш баарын негээннер. Адактын сөөлүнде Левон дилеп турган байлаан тып алыр болгаш ол дугайында рудниктиң удуртулгазы-даа, ажылчыннар-даа аңаа байыр чедирип турарлар. Заруинн Карлен кады чорup, дилеп турар. Ынчалза-даа ол уруг ооң-биле кады чорup, ырдыгдан ойталаар. Чүгле дээрге, бирээде, Заруи болза, рудникке ажылдап турган, ийиде, Карлен дээрге—болун тогдунуң, дүжүметсиг берген, адырган, дужун хараан кижи-дир дээрзин Заруи билип алган.

Левоннуң ынак уруу рудникке ап чедер болгаш олар аас-кежиктиг чүрттай бээрлер. А Карлен часкаан чорup баар.

Оон соңгаар Карлен-биле чүү болурул, ол эттинип, амыдырал өзулуу-биле кымче хүлүмзүрүп турарын билип ап шыдаар ирги бе? Ол дугайын ооң келир үедеги амыдыралы көргүзер алаар...

Бо фильм мынчыг янзы доостур. Фильмниң кол утказы чүл дээрге, чоннуң хөрээ дээш кызып ажылдап чорup кижилериниң алдарын шыны-биле көргүзүп, чүгле чаңгыс «бөрбак бодун» бодакыр, чонну хүндүлевес, дүжүметсиглерни камхайыра чокка сойгалап илередип турары болур.

Бо фильмде моон өске киноларда ышкаш, бир дөмей хептеп каанныг чидык четпестер, аңаа-ла тып бодап каанныг байдалдар бар-даа болза, көрүкчүлер ону сонуургалдыг биле көөрлер.

С. САЛЧАК.

Суд залындан

Аңныыр чурумун үрээн дээш торгаткан

Тожу районнуң Сыстыг-Хем суурнуң чурттакчызы Н. Зорин дээрзи бо чылдың июль айда аңныырның хуусаазы четпээнде база кандыг-даа чөпшээрел чокка бир улуг буурну Сыстыг-Хемге өлүргеш, ооң бажын балды-биле одура шаап, сугже октапкаш, эьдин чижеҢ ёзу-биле садыглааш, акшазын бодунга ширгэткени илерээн.

Аңныырның чурумун каржызыбиле хажыдып, Төрээн чүрттүң ажык байлаанга хора чедиргеи Зоринниң хөрээн көргеш, районнуң улус суду ону 5 муң рубльге торган шииткен.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

деп кинону көрүңер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—01099. Культура эргелелиниң типографиязы.